

SEF RABIN DR. MOSES ROSEN

AU TRECURT SĂRBĂTORILE ANULUI NOU

S-au stins ultimele ecouri ale rugă-
ciunilor festive. Cărțile de liturgie
(Machzorim) s-au rinduit prin dulapuri,
în așteptarea anului viitor, cind le va
veni din nou rindul să iasă la iveală.
Glasul șofarului nu mai răsună prin si-
nagogi și ramurile lulav-ului au început
să se usuce. Pereții tradiționali su-
au fost dați la o parte și stegulețele de
Simhat-Tora zac undeva, alături de ce-
lelalte jucării scoase din uz.

Cotidianul se află iar în mijlocul nos-
tru. Zilele festive și-au încheiat șiragul,
iar viața cea de toate zilele a reînceput.
Piața la Pesah avem de răstait o jumă-
tate din foile calendarului. E deci cu
atât mai necesar să dezbrăcăm mantia
festivă și, în locul iudaismului din zi-
lele de sărbătoare, să-l scrutăm puțin pe
cel de fiecare zi.

ויקהל משה את כל עדת בני ישראל
„Moșe a adunat întreaga obște” (Exo-
dus 35, 1). Comentînd acest verset, Rași
arată că această adunare a avut loc
למחרת יום הכיפורים a doua zi după
Iom Kipur. Sublinierea pe care o face
marele talmăcitor al Torei vrea să ne
învețe că Moșe a ținut la ideea de con-
tinuitate între momentul festiv și cel
cotidian.

Să nu-și încheipie nimeni că cea mai
sfîntă zi anului, Iom Kipur, e izolată de
celelalte și că elevarea sufletească ce se
produce în ființa oricărui credincios tre-
buie să fie doar o excepție. הנה בשנה
o dată pe an. Nu, A doua zi după Iom
Kipur nu trebuie să însemne o Neila
sufletească, o închidere la loc a porților
inimii care s-au deschis larg în ziua de
supremă sărbătoare. Reunirea întregii
obști spre a continua să asculte cuvîntul
învățăturii sfînte, spre a împlini porun-
cile etice, spre a pași pe cărările drep-
tății și păcii, se face în ziua ce urmează
celelei de Iom Kipur.

În concepția noastră religioasă, sfînte-
nia nu se confundă cu fetişismul. Nici
un om nu e sfînt decît în măsura în care
a izbutit să se înalțe pe scara perfec-
țiunii și această posibilitate e dată ori-
cărui muritor. Nici un obiect nu e sfînt
prin sine însuși, ci numai prin conținut
său etic. Însuși sulul sfînt al legii,
Sefer Tora, își trage sfîntenia din text-
tul învățăturii ce cuprinde, iar unul din
înțelepții Talmudului exclamă:

כמה מפשאי שראו אויניו דמינו מקמי פסח
תורה ולא קימינו מקמי פסח רבא

„Ce proști sînt oamenii care se ridică
înaintea sulului legii și nu se ridică în
fața omului mare (învățăturii)” (Macot,
22). Nu pergamentul, ci spiritul ce emană
dintr-insul, nu cartea, ci cel ce și-a
însușit morala ei, constituie esența noțiunii
de sfîntenie.

Din momentul în care sulul legii nu
mai e utilizabil spre a se citi dintr-in-
sul, el devine פסול și pierde sfîntenia.
Același lucru se întîmplă cu zilele
sfînte — sărbătorile. Sabatul își soarbe
sfîntenia din puritatea celor șase zile de
muncă, iar toate celelalte zile festive își
merită însemnătatea în măsura în care
ele incoronează capitele de viață con-
sacrate binelui.

A doua zi după sărbătoare se numește
în limba sfîntă „אָדער דאָס „legați sărbă-
toarea”. Denumirea aceasta e parcă un
apel adresat credinciosului de a nu lăsa
să se sape o prăpastie între clipele sărbă-
toirii ce a trecut și viața obiș-
nuită în care a pășit. O legătură indiso-
lubilă trebuie să existe între gîndurile
frumoase ce ne-au stăpînit conștiința în
momentele de reculegere pe care le-am
trăit și activitatea desfășurată zilnic.

Cuvîntul „אָדער” — sărbătoare — își trage
obrisla din הוּל — circumferință. Pre-
cum toate punctele ce se află pe aceasta
sînt unite de centrul ei cu raze de ace-
eași mărime, tot așa zilele anului caută
a fi deopotrivă unite de cele festive, care
radiază asupra lor cu binefăcătoarele lor
raze.

Astfel se explică pentru ce ziua de an
nou se numește Roș Hașana — „Capul
anului”, iar cea de început de lună Roș
Hodeș — „Capul lunii”. Ceea ce consti-
tuiește capul pentru trup trebuie să fie
aceste zile pentru toate celelalte. Călușă

și îndrumător — iată marile atribute ale
sărbătorilor.

Semnificațiile agricole date de către
textele biblice celor trei mari sărbători
— șalos regalim — ale anului arată, de
asemenea, această interpenetrație între
ele și cele trei perioade de muncă ale
țărînului.

PESAH — sărbătoarea primăverii,
ȘAVUOT — a fructelor pîrguite, SUCOT
— a stringerii recoltei, sînt zile legate
de anotimpurile corespunzătoare și nu se
pot concepe decît ca făcînd parte inte-
grantă din acestea.

Gaonul Rabi Iehzekel Landau
autorul cunoscutelor opere rabinice
„Noda B'Iehuda” și „Tion Ienefes haia”,
ironizează pe cei care se limitează, în
contactul lor cu iudaismul, numai la zi-
lele de sărbătoare, uitînd, în tot restul
anului, de îndatoririle lor de credincioși.

El utilizează versetul מכה רגל ועד ראש
אין בו מוח

„De la talpa piciorului și pînă la cap
n-are nici o părțică întreagă” (Isaia,
1—5), prin care profetul deplînge mul-
plele păcate ce rod trupul colectivității
pe care o dojeneste, printr-un joc de
cuvinte: REGHEL e denumirea dată ul-
timei zile a sărbătorilor de toamnă „Se-
mini Ațeret”, iar ROȘ HAȘANA e aceea a primei
dintre aceste zile ROȘ HAȘANA. De la
REGHEL (de la „Semini Ațeret”) și pînă
la ROȘ (ROȘ HAȘANA), adică de la în-
cheierea sărbătorilor și pînă la anul vi-
tor, cind ele reîncep, pentru anumiți cre-
dincioși, nu mai e nici o părțică de
iudaism întreagă.

Pornind de la această idee, autorul
cunoscutelor opere rabinice, KETAV SO-
FER interpretează versetul מכה רגל ועד ראש
שעור „Plecați, fiilor și ascultați-mă”
(Psalmi, 34—12), în același sens. Era doar
potrivit ca psalmistul să întrebînzeze
expresia מכה רגל „veniți, fiilor” și nu aceea
de „plecați”. Explicația e însă că nu e
atît de important momentul venirii cre-
dinciosilor la sinagogă, cît acela al ple-
cării lor din lăcașul sfînt. Cînd vin la

(Continuare în p. 8)

(ÎN LUMINA TOREI 1984 p. 34)

MUNTELE TEMPLULUI

Colina Templului din Ierusalim sau
muntele Moria este cel mai însemnat
dintre locurile sfînte ale orașului lui
David. Aici s-a înălțat Templul lui So-
lomon, apoi Templul reconstruit după
exilul babilonean și restaurat de Irod.
Acesta din urmă a transformat colina
într-un impunător ansamblu monumen-
tal, din care s-au păstrat mai cu seamă
prestigioasele vestigii ale zidurilor de
susținere ale colinei. De-a lungul veacu-
rilor și pînă în zilele noastre, evreii s-au
adunat să se roage la picioarele „Kot-
el”-ului, care nu este altceva decît un
fragment din partea de apus a acestor
ziduri de susținere. De ce a fost ales
„Kotel”-ul drept obiect de venerație pri-
vilegiat față de celelalte vestigii ale
Templului? Fără îndoială pentru că
partea sudică și cea răsăriteană se con-
fundă cu meterezele orașului, și în con-
secință fațada lor este situată extra mu-
ros; cît despre partea nordică și restul
zidului de apus, ele sînt aproape pre-
tutindeni inaccesibile, dat fiind că nu-
meroase edificii publice și particulare se

De multă vreme arheologii au fost fas-
cinați de această monumentală construc-
ție, atît de minuițos descrisă de Jose-
phus Flavius. Acum 150 de ani, englezul
Wilson a încercat și a izbutit să regă-
sească vestigiile viaductului care, după
spusele lui Josephus, lega palatul regal
situat pe actualul loc al Porții Jaffa de
colina Templului. Puțin mai tîrziu, alte
misiuni arheologice, în majoritate engle-
zești, au scos la lumină baza zidului de
susținere, cîroind „poteci” arheologice
pînă la o adîncime de 18 metri sub su-
prafața solului actual. Aceste explora-
ri efectuate în fața „Kotel”-ului, în apro-
piere de colțul sudic al acestuia, au con-
firmat exactitatea unei alte informații
date de Josephus Flavius, privind existen-
ța unei străzi pietruite cu imense dale
cioplite, de-a lungul „Kotel”-ului. Alte
două descoperiri ale acestor campanii de
cercetări desfășurate spre sfîrșitul seco-
lului trecut: prezența pe solul acestei
străzi a unor voluminoase blocuri de
piatră, ca și baza unei arcade monu-
mentale la numai cîțiva metri de colțul
sudic al zidului. Potrivit unor ipoteze,
blocurile de piatră ar fi aparținut su-
prastructurilor zidului de susținere, aru-
cate la pămînt de demolatorii lui Titus,
în vreme ce „arcada lui Robinson” (după
numele arheologului american care a stu-
diat-o) ar fi vestigiul unui alt viaduct,
paralel cu cel precedent, dar menționat
în descrierile lui Josephus Flavius.

În anii '70, cercetările arheologice de
la Muntele Moria au fost reluate și dez-
voltate într-un ritm febril. Direcția ope-
rațiunilor a fost încredințată profesorului
Mazar, de la Universitatea Ebraică, și în
felul acesta sectorul a devenit un uriaș
șantier de săpături. Spațiul ne împie-
dică să reproducem aici lista bogatei
recolte de descoperiri ale campaniilor
efectuate cu ajutorul miilor de voluntari
veniți de pretutindeni. Rezultatele pri-
vesc toate epocile, de la cea a regiilor
Iudei pînă la cea a dinastiei Omeia-
zilor (secolul al VIII-lea e.a.).

JOSEPHUS FLAVIUS AVEA DREPTATE

Să ne limităm în a expune pe scurt
ceea ce privește epoca irodiană. În rezu-
mat, profesorul Mazar și echipele sale
au ajuns la concluzia că toate ipotezele
intenciate pe descrierile lui Josephus
Flavius își găsesc confirmarea pe teren,
în timp ce celelalte sînt dezmințite. Ast-
fel, n-a existat niciodată un al doilea
viaduct; arcada lui Robinson este vesti-
giul unei scări care ducea la un portal
de intrare pe esplanada Templului. Bol-
țile inferioare, care foloseau drept fun-
dații ale construcției, adăposteau pră-
vălii. Aceste bolți au fost degajate, ne-
mailăsînd nici o îndoială cu privire la
traseul exact al scării și la funcția ar-
cadei lui Robinson.

În schimb, ipoteza străzii care ar fi
urmat traseul „Kotel”-ului, chiar la pi-
cioarele acestuia, a fost pe de-a-nregul
confirmată: porțiuni lungi, într-o excep-
țională stare de conservare, au fost de-
gajate, pînă la porțile Houlă, situate în
partea mijlocie a zidului sudic. Dărma-
turile care acopereau această stradă în
mai multe locuri au într-adevăr drept
origine suprastructurile zidului; mai
mult decît atît, una din aceste pietre
uriae, a cărei mărime arată că ocupa
unghiul din vîrf, poartă o inscripție e-
braică însemnînd „semmul sonor”. O dată
mai mult, arheologia vine să ilustreze și
să ateste scrupuloasa fidelitate a scrie-
rilor lui Josephus Flavius, care rela-
tează (Războiul Evreilor, Cartea a IV-a)
că Simon ben Giora, comandant al gar-
nizoanei Ierusalimului, adăugase patru
turnuri la ansamblul irodian de pe mun-
tele Moria. Al patrulea dintre aceste tur-
nuri, continuă Josephus, domina încăpe-
rile conducerii Templului, chiar pe locul
unde un Kohen suna din trîmbiță vineri
seara la ora aprinderii luminărilor, și
sîmbăta seara, după căderea nopții.

În felul acesta datorită cercetărilor
care se desfășoară în jurul unghiului de
sud-est al muntelui Moria, se reconsti-
tue puțin cîte puțin și revin la viață
monumentele irodiane ale Ierusalimului,
construcțiile fortificate înălțate în peri-
oada revoltei împotriva Romei, ca și
viața locuitorilor din Ierusalim, ritmată
de trîmbița preotului care dădea semna-
lul aprinderii luminărilor de Șabat și
al ceremoniei Havdalei.

Un cititor ne sugerează să publicăm ceva din opera lui Bashevis Singer. Urmindu-i sfatul, publicăm...

SFATUL

de ISAAC BASHEVIS SINGER

Vreți să știți ce e un iadic? Ei bine, noi sintem nimic pe lângă el. Ce-i trece prin minte nu-i pe măsura înțelegerii noastre. Dar, mai degrabă să vă istorisiți o întâmplare la care am fost părtaş. Chiar de socru-meu e vorba. Eram pe atunci tinerel, aproape un bățan, și plecam mereu la Kuzmir. Unde să fi plecat, dacă nu la Rabinul din Kuzmir? Stăteam la Rahev, la socr. El era un om instărit, cu o gospodărie îmbelșugată. Așa, de pildă, dimineața, chiar în clipa cind mă spălam pe mini, se scoateau din cuptor chiflele, ca să fie calde la gustare. Soacră-mea, odhnească-se în pace!, avea grijă să meargă toate ca ceasul. La supă mi se serveau ouă tari. Nu eram deprins cu de-alde astea. Acasă la ai mei se cocea pinea o dată la două săptămâni. Cind mi-era foame, freecam cu asturoi o bucată de pine și beam apă din fîntînă. Aici, însă, domneau alte rînduiri. Clauza de alama, lighene de aramă. Înainte de a trece pragul, trebuia să-ți ștergi pîngelele de o rogojină. Unde mai pui cafeaua cu cicoare! Soacră-mea se trăgea dintr-un neam care pune preț pe bucuriile lumii acesteia.

Socru-meu era un bărbat cucernic, cu multă stîință de carte, negustor de lemne, iscusit la socoteli, chiar și la cele mai întortocheate. Avea în pădure o colibă, unde-și ținea o pușcă și doi cîini, pentru că fîntîna era bîntuit de tilhări. Lovea trunchiul copacilor cu un ciocanel și își spunea ce fel de lemn se ascunde sub coajă. La jocul de șah îi înfrunta și pe boieri. Cum avea o clipă de răgaz, citea cu nesat din cartea „Îndatoririle sufletelor”. Fuma dintr-o pipă lungă, cu muștuc de chihlimbar și căpăcel de argint. Șalul de rugăciune și-l ținea într-un saculeț de piele cu închițătoarele de argint.

Două cusururi avea. Mai întâi, era un potronic aprins, înversunat al hasidismului. Pentru el hasidismul era o erezie. Nu se sfia să arunce vorbe de ocară pînă și asupra lui Baal Șem. Cind l-am auzit întâia oară vorbind astfel, am amuțit. M-a ispitit atunci gîndul să-mi iau lumea în cap. Dar rabinul nu a vrut să audă de divorț. Nu cu socrul te-ai cumnat — mi-a zis — ci cu fiica lui...

Al doilea cusur al lui era că se minia tare ușor. Toate pomirile izbutea să și le stăpînească, dar nu și minia. Dacă vreun negustor nu-i achita datoria la țanc și pînă la ultimul bănuț, îl declara falit și nu mai vroia să știe de el. Dacă cizmarul îi făcea încălțări prea lungi sau prea strîmte, scoate fulgi din el. Nu îngăduia nimănui nici cea mai mică abatere. Și-a băgat în cap că în casele evreiești trebuie să fie la fel de curat ca, Doamne iartă-mă, la boieri și cerea să i se arate oalele și farfurile, ca nu cumva să rămîna pe ele vreo pată. Cît de mică. Se spunea despre el că descoperă pete și-n soare.

Familia ținea la dînsul. Tîrgul îi purta respect. Dar, fiind din cale afară de aspru, și-a făcut mulți dușmani. Tovarășii de negustorie l-au părăsit. Nici soacră-mea nu mai putea îndura. Am pătît-o și eu cu el: am luat odată condeiul lui și am uitat să-l dau înapoi; nu mult după aceea, a avut de scris cuiva din Lublin; tocul — la-l de unde nu-i! Mi-am amînit pe loc că îl lusem eu și am alergat să-l aduc; s-a enfiat în așa hal, că m-a palmuit. Cînd cel care-ți trage palme e tatăl tău, treacă-meargă. Dar nu se prea întimplă ca socrul să-și bată gînerile. Soacră-mea a suferit cumpîit. Nevastă-mea a pîns cu lacrimi amare. Eu însă, nu m-am sinchisit prea mult. Ce atîta zarvă? Am văzut că și socru-meu nu-și mai găsește linistea; m-am dus la el și i-am spus: tată socrule, nu te mai amărî atîta; te-am iertat și sî uităm de povestea asta.

Îndeobște, vorbea puțin cu mine, fiindcă, pe cit era el de griuliu în toate, pe atîta eram eu delăsător. Dezbrăcam cafetanul și nu mai țineam minte unde-l aruncasem. Mi se dădeau bani și nu știam ce făcusem cu ei. Rahev este un biet tîrgușor, dar, cum treceam de piață, nu mai nimeriam îndărăt. Toate casele arătau ai-doma. Mă feream să privesc femeile. Deschideam o ușă și întrebam: aici stă socru-meu?... Stîrneam risete și tot felul de vorbe. Am jurat să nu mai fac alt drum decît de acasă la sinagogă și de la sinagogă acasă. Numai într-un tîrziu am băgat de seamă că în fața casei socrului se înalță un copac gros, cu rădăcinile înfipite adînc în pămînt; și fi avut vreo două sute de ani.

Cum mereu se isca sfadă între noi, socru-meu mă ocolea. Intr-o zi, însă, mă trezesc că vine și-mi spune: „Bbreh, nu știu ce să mă mai fac. Una-două, îni sare iandăra. Știu că minia-i lucrul dracului. De ani de zile mă cănesc să scap de ea,

dar degeaba, se ține scai de mine. Iadul o să mă mîncine. Iar pe lumea asta n-am pace; cu toții vor să mă înhațe. Mi-e teamă c-am să ajung la supă de lemn...” „Tată-socrule, — i-am răspuns, — hai cu mine la Rabi Hazkele, la Kuzmir”. Socru-meu s-a făcut vinăt: „Ești un dobitoc — mi-a strigat el. — Știi doar că nu dau un ban pe rabin din ăstia”. Am luat-o la pîcior; mai întii, ca să nu mă mai ocărăscă, mai ales că de fiecare dată îi părea pe urmă rău; și-apoi, nu vroiam să-l aud ponegrind oameni sfinți.

După rugăciunea de seară, s-a apropiat iarăși de mine și mi-a spus: „Boreh, pleacă la Kuzmir”. Am încremenit. Ce s-o mai lungesc? Am plecat la Kuzmir. Era iarnă și am tocmît o sanie. Căzuse atîta zăpadă că era o nebulă să pornești la drum. În anii aceia, pădurile erau pline de lupi. Tilhării își făceau și ei mende-rele. Dar socru-meu nu era omul care să dea îndărăt. „Dacă am zis că plecăm, așa rămîne!...” Soacră-mea a crezut că și-a ieșit din minți. El și-a pus o blană, a încălțat o pereche de pîslari și a rostit rugăciunea de drumeție. Mie toată treaba asta mi se părea ciudată, dar, de vreme ce puteam pleca la Kuzmir, și încă în tovarășia socrului, eram bucuros. Întima mi se umplea de îngrijorare numai cînd mă întrebam: „Ce se va întimpla oare acolo?”

Pe drum, socru-meu n-a scos o vorbă. A nins tot timpul. Zăpada era ceva măref. Vine din tînițele ei și aduce cu dînsa tîna celeilalte lumi. Albul e culoarea milosteniei, așa cum roșul se potrivește asprilorilor legii. Pe cîmp alergau vîrtejuri. Îndoațăți spun că fiecare fulg își are chipul său. În zilele noastre, zăpada nu-i decît o joacă. Ninge o zi, două. Odinioară, ninge și o lună întreagă; omătul se stringe în mormane cît muntele, că nu se mai vedeau casele și ieșeam din ele ca din morminte. Cerul și pămîntul se făceau una. De ce, la bătrînețe, barba pare nînsă? Orice lucruri are rostul lui. Noaptea se auzeau vîrtelele fiarelor. Sau, poate, era vîrteul vîntului.

Am ajuns în ajun de sîmbătă. Iarna, se stringe lume mai puțin la rabin. Socru-meu s-a dus îndată să-și spună bun găsit. N-a fost lăsat să aștepte la ușă. Eu am rămas în sinagogă. Mă treceau fieri la gîndul că e în stare să-l ia la rost pe Rabi Hazkele. De grijă, nu-mi mai aflam locul. Să fi trecut trei sferturi de ceas pînă a ieșit. Era alb la față ca varul și ochii îi ardeau ca jericul.

— Păcat că-i vineri seara — îmi zise. — Altfel, plecam chiar acum acasă.

— Dar ce s-a întimplat, tată-socrule? — l-am întrebat.

— Rabinul tău — mi-a răspuns — n-are minte și nici învățat nu este. Dacă n-ar fi fost un om bătrîn, i-aș fi arătat eu.

Am rămas ca trîsnit. Ce mi-a trebuit istoria asta? Să aud asemenea vorbe despre Rabi Hazkele din Kuzmir!

— Tată-socrule, — am mai întrebat eu — ce ți-a spus rabinul?

— Mi-a cerut să fac din mine un învățat. Opt zile la rînd să găsesc vorbe mieroase pentru oricine-mi va ieși în cale, fie el și cel mai ticălos dintre ticăloși. Rabinul tău nu știe ce se petrece în sufletul oamenilor. Nu-și dă seama că mi-e silă de învățală ca de un pînăien. Nu există pentru mine ceva mai nesuferit, în ochii mei, un învățat e mai rău decît un ucigaș.

— Tată-socrule — i-am zis — crezi că rabinul nu știe cît de urîcioasă e învățala? Crede-mă, urmărește el ceva.

— Ce să urmărească? Un păcat nu poate alunga alt păcat. Habar n-are de legea noastră.

Am plecat fîert de lîngă dînsul. Nu fusesem încă la baie, așa că m-am dus singur acolo. Socrul meu nu înțelegea să se dezbrace de față cu alții. Am ieșit din la baie cînd se aprindeau luminările de sîmbătă. Rabi Hazkele binecuvîntase luminările încă de la amiază. El, nu rabinul. Dînsa binecuvîntase luminări a-parite. Dar asta e altă poveste.

M-am înapoiat la sinagogă. Rabinul purta o mantie albă și un coif alb. Fața îi strălucea ca soarele. Se vedea cît de colo că plutea în lumile cerești. Cînd a strigat: „Să-l slăvim pe Domnul, vecnică e mărinimia lui!”, s-au cutremurat pereții. Bătea tactul cu palmele și cu picioarele. Erau puțin credincioși, dar din cei aleși, — dîruiți zi de zi rabinului. Mi se părea că văd rugăciunile strîpungînd văzduhul. Nu mai luasem parte la o asemenea întîmplare a sîmbetei, nici chiar aici, la Kuzmir. Era atîta evlavie că o puteai atinge cu degetele. Ochii tuturor erau scîldați în lumină, gîndurile se înaprușau și se înațau senine. Cum să mai stai în nemiscare? Picioarele porneau singure să dînuțiască.

Locul meu era lîngă fereastră. Afară, zăpada acoperise totul. Nu se mai zăreau

nici potecile, nici ulițele, nici casele. În nămeți scîlpeau luminările. Luna și stelele coborîseră pe acoperișuri. Cîine n-a fost în acea vineri-seară la Kuzmir nu cunoaște lumea asta. Nu mai vorbesc de lumea cealaltă.

M-am uitat la socru-meu. Stătea, adus de spate, într-un ungher. De obicei, i se citea pe față asprimea, dar, acum, arăta smerit, parcă era alt om. După rugăciune ne-am dus să mîncăm. Rabinul s-a oprit mai întii în cămăruța lui de cărți, ca să mai citească din Zohar!. Și-a pus apoi un halat înflorat, cu garnituri de argint. Toți oaspeții îl așteptau la masă. Eu, ca un nevrîstnic ce eram, am rămas în picioare, lîngă jețul lui. Rabinul a intrat, a dat binefe, a binecuvîntat vinul, pe urmă pîinea, dar de gustat, a gustat din ea numai o firimitură. După aceea, a început să cînte un imn de slavă. Cîntec era acela? Trupul îi fremăta, vocea îi semăna cu un gungurit de porumbel. Părea o melodie intonată de îngeri. Sîmțeam că sufletul se te topește, se preface în abur. Era împedat de iadicul nu se mai afla printre noi, ci în ceruri. Cine știe pînă unde răzbatuse! Cum să tîlmăcești toate astea în cuvinte? S-ar fi zis că rabinul e aici, la curtea din Kuzmir, cînd, de fapt, hălăduia sus, în palatele nevăzute, în cuiburile zburătoarelor cerești, lîngă Jițul Domnului. Cum să cuprinzi în tine atîta bucurie! Uitasem de socru-meu, uitasem și de mine însumi. Nu mai eram Boreh din Rahev, nu mai rămăsese din mine nimic pămîntesc, eram numai duh.

Am plecat de acolo pe la unu din noapte. Nu cred să se fi văzut vreodată pe lume atîta cucernicie și, poate, nici nu se va mai vedea. Doar cînd va fi să vină Meșiah.

Da, să nu uit miezul: în toată învățătura pe care ne-a împărțit-o rabinul în acea seară era vorba de socru-meu, de ceea ce îi spusese cînd s-au oflat între patru ochi. „Ce are de făcut acela care nu e iadic?” — a întrebat rabinul. Și a răspuns tot el: „Să se poarte ca și cum ar fi un iadic. Dumnezeu iubeste sufletul omului. Dar mai presus de orice stă pentru el fapta. Se aprinde în tine minia? Las-o să ardă, dor vorbește frumos semenului tău, încearcă să fi-l apropii. Nu vrei să fii un prefăcut? Ei și ce dacă ești un prefăcut! Cine știe cîte prefăci? Doar pîrîntele nostru din ceruri! Dar el îți cunoaște năzuința, chiar și năzuința năzuinței — pentru el cel mai mult cîntărește năzuința năzuinței, ceea ce visezi să înfăptuiești”.

Cine ar putea reda întocmai „vîntele rabinului”? Perle i se desprindeau de pe buze și fiecare cuvînt ardea ca focul, pătrundea în adîncul acururilor. Și parcă nu atît cuvintele cît răsunetul lor, mișcărilor cu care le însoțea rabinul. El spunea: „Gîndul cel rău n-are trup. E numai ispită. De aceea nu trebuie lăsat să prindă viață. Lucrul ăsta l-a înțeles Bileam”. El avea de gînd să ponegrească, dar a găsit puterea de a binecuvînta. De aceea îl pomenește Tora. De atunci, cînd spui Bileam, spui înfrînarea pomirilor. Dacă închizi gura gîndului rău, îl silești să piară. „Că simți un pîrjol în tine? Să pîrjolească! Dacă-i lipsește glasul, rămîne fără putere”...

Ce să mai lungesc vorba? Socru-meu a luat parte la cele trei ospete ale sîmbe-

tei. Seara s-a dus să-și ia rămas bun de la rabin și a stat la el un ceas întreg. La întoarcere, l-am întrebat: „Ei, tată-socrule?... Mi-a răspuns: „Mare om e rabinul tău! Mare de tot!”

Ne pîndeau primejdii pe drum. Pe Vistula crăpase gheața, cu toate că eram în toată iernii. Goneau sloiturile ca în zilele de Pesah. Era ger, dar tuna și fulgera, Parcă-și băgase diavolul coada, nu altceva. Ne-am oprit la un han și am așteptat pînă marți. Afară viscolea nebulă. Vîntul fluiera în coș, că te-nogrozea. Erau acolo și clișba din cei care pognegre hasidismul și pe rabinii noștri. Dar socru-meu tăcea. Au început să-l ia peste picior: așa și așa, ce te-a apucat? El se ferea din răspuneri să se lase stîrnit. Dacă s-ar fi știut că vine de la Rabi Hazkele, l-ar fi sfîșiat.

S-a întimplat minunea: socru-meu a făcut cum i-a spus rabinul. Nu se mai minia. În ochi îi ardea furia, dar cuvintele îi erau blînde. Ridica uneori luleaua, ca să izbească pe careva cu ea în cap, dar lăsa îndată mina în jos și devenea smerit ca un cerșetor. În scurtă vreme, tîrgul a băgat de seamă că socru-meu e alt om. S-a împăcat cu dușmanii. Oprea copii pe uliță și-i ciupea de obraji. Cînd sacagul intra cu căldările pline în casă și cărsa apă pe dumea, socru-meu nu-l mai lua la trei păzeste, cu toate că-l rodea treaba asta. „Ce mai faci, reb Ioni? Ger mare pe afară?” — atîta tot îi spunea. Se vedea că se stăpînește cu greu. Era o vîitejie din partea lui.

Cu vremea, a uitat ce-nseamnă a te înfuria. Și-a făcut obiceiul de a pleca de trei ori pe an la Rabi Hazkele. A devenit atît de blajin, atît de îngăduitor, că nu-l mai recunoșteai. Așa se întimplă cînd izbutești să te lepezi de o trăsătură urîtă: te aiegi cu una frumoasă. Hotărîrile este să treci la fapta, fără a sta prea mult pe gînduri. La bătrînețe, după moartea lui Rabi Hazkele, i se cereau sfaturi, ca unui rabin. Spunea mereu: „Dacă nu poți îndeplini toate poruncile sfințe, atunci prefă-te că le duci la îndeplinire, căci, prefăcîndu-te că le îndeplinești, le și duci la îndeplinire”...

Rabinul a spus odată: „De ce «Să nu poștești...» e ultima dintre porunci? Fi-îndcă, înainte de toate, trebuie să te abții. Și, dacă te abții, ajungi pînă la urmă să și nu poștești. Să aștepti ca dorințele să se stingă de la sine? Ți-ar trebui pentru asta prea multă vreme...”

Așa și în alte împrejurări. Dacă nu ești vesel, prefă-te că ești vesel. Va veni după aceea și veselia. La fel, nu e nevoie să începi prin a fi credincios. Credința va veni mai tîrziu.

Traducere din idiș de ANTON CELARU

¹ Cea mai importantă scriere cabalistică.

² Potrivit istoriei biblice, regele moabit Balak a cerut preotului idolatru Bileam să-i blesteme pe evreii conduși de Moșe spre țara Canaanului. Totuși, Bileam, dînd curs unei inspirații divine, a binecuvîntat „Ce frumoase sînt corturile tale, Israele!”.

Bianca Marcovici

RĂDĂCINI

Motto: „De fiecare dată cînd cineva moare, mor și eu pentru el și cu el”.

E. WIESEL

Timpul curge atît de curat, viața și-a redeschis porțile luminii popor generos hăituit de veacuri și-i reatrăiește astăzi credința și rostul; timpul curge curat în inimile lor (s-a spulberat cenușa celor arși, dar arde amintirea), rădăcinile lor plutesc încă în aer, visele se coc în livezi de portocali și-n aripi de porumbel, pacea mai presus de orice aurul cuvîntului neîngenuncheat.

Cînd cineva moare... zece bărbați în suflul său care poartă cel mai frumos nume

ȘALOM

Cu cit vorbesc mai limpede cu atît lumina poemului mă orbește: hainele strălucitoare nu ajută la tratatul de pace,

în clipele care se scurg cheltuiala sufletelor în scoica ce se închide nu trebuie hrănită cu ură! intransigenții să-și dea mina altfel, lumina poemului...

CHIPURI DE NEUITAT

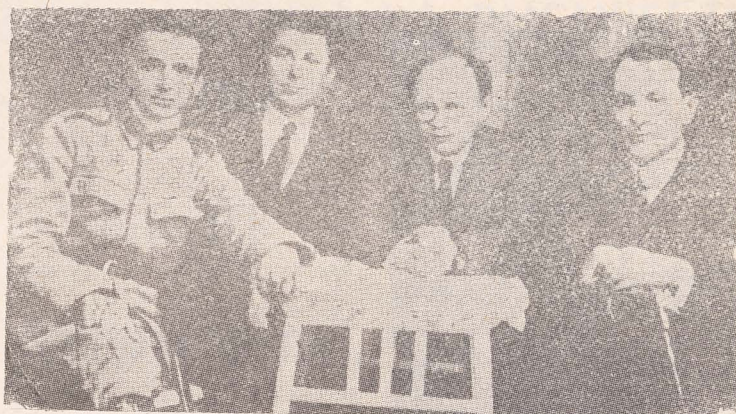
Un cartonaș eptunghiular. O fotografie. Dar cită elocvență în acest cartonaș, pe această fotografie, devenită document, devenită cronică, devenită istorie! Patru oameni. Doar patru. Dar cită distincție, cită personalitate distinctă în fiecare dintre acești patru! Și totuși... Pe toți acești patru oameni de creație — în contrast — în total contrast — cu deosebirile lor topografice, psihologice — dacă vreți, îi unea și îi călăuzea, le influența opera, anul și același gând, unul și același scop: nu numai promovarea, dar și dezvoltarea, îmbogățirea bunului celui mai de preț al poporului nostru — cultura ereticăscă — fie scrisă, fie vorbită, fie din sferile cele mai înalte, fie, mai ales, din comora creației populare. Decă să-i cunoașteam.

Iată-l pe IACOV STERNBERG. Serios — așa cum, de altfel, sînt și ceilalți de pe fotografie —, dar de o ținută nidecum profesional-fotografică, el pare că ne spune: „Bucurați-vă!... Bucurați-vă și voi! Vedeți, m-am ținut de cuvînt. Am mai adus și am citit maestrului încă vreo cîteva fire de poezie, revizuite [eternale lui revizurii], adică noi schele ORĂȘULUI ÎN PROFIL, [oraș pe care poetul îl avea, în acel moment, în edificare]!”

Dar, în acest timp, cite nu-i umblă prin
cap lui Sternberg, regizorul lui novator,
decî nu stărnesc poezie? Probabil că
„efectele” de lumină care vor împlini cele
cerute decoreurilor din NOAPTEA ÎN
TIRGUL VECHI a lui I. L. Peretz. Sau
— de ce nu? — viitoare „scene de
masă” din COMOARA lui Salom Alehem.
Alături, tot de la dreapta spre stînga,
îl așlăm pe el: pe incontestatul, pe men-
tor, pe maestru: pe ELIEZER STAIN-
BARG. Doar pe fotografie el e cel mai
scund dintre ei... Dar, chiar și în pofida

faptului ca, el însuși, în una din fabulele sale, își spune **Reb Leizer!** — adică **Reb Leizer cel mic** — **FABULELE** lui, înnoitoare, inegalabile lui **Fabule**, vestimentul lor de Poezie, obligă să fie considerat **cel mare**; cumuliul lui de cultură, de **culturi**, erudiția lui, îndreptățește nemărginita admirație ce-l înconjoară pe multiplu înțeles.

MOISE ALTMAN. El, prozatorul, care, încă din anii fotografii, a atăcat — cu succes! — rigurile romanului, are „aerul” că ne invită să ne plimbăm în CALEAȘCA VIENEZĂ — Di viner karete. Tiñarul prozator — e din tirgul Lipcani, aflut pe malul Prutului —, la fel ca și ceilalți doi colegi ai lui, pare nerăbdător. Ar vrea, se pare, să facem cunoștință, cu un ceas mai devreme, cu „eroii” cărților lui, cu acei oameni care, dezamăgiți de viața tirgului, a orașului, dau buie să-și afle rost în viața marilor întinderi ale lanurilor. Netributar, în scrisul său, prozatorul (de pe fotografie) a izbutit să surprindă — să creeze memorabile psihologii feminine.

Dar, iată și... mezinul.

ITIC MANGER. E în uniformă militară. Așa că fotografia e luată, se pare, cam prin anii 1923—1925 (?), în anii cînd Manger își „satisfăcea” stagiul militar, în Regimentul 8 Vinători din Cernăuți. Precum se vede, uniforma militară îi venea bine. Aceasta, în contrast (vădit) cu obișnuit-știuta, trubaduresca lui „fînută”

Siguranța de sine, evidentă pe chipul lui, pare a spune: „În rațița mea nu o să afluți baston de mareșal. Dar, vă asigur, acolo veți afla STELE”. Așa că nu trecu mult și, în 1926, STELE PE ACOPERIȘ — “Stern oifn dah” — deveniră constelații mangierne pe cerul poeziei evreiești — dar nu numai evreiești — din România, din *Valahis land*, cum îi plăcea făuritorului de Lid în Balade să ne alinte.

...Privesc fotografia și mă întreb : „Știm noi oare, noi, ignorații (nicidecum ignoranții!) evrei din România, stim noi oare cât de bogați sîntem ?“

IOSIF H. ANDRONIC

ANTISEMITISMUL

DIN DISCURSUL ROSTIT DE ADAM MICHNIK, ÎN APRILIE 1991, LA
SINAGOGA CENTRALĂ DIN NEW YORK, UNDE I S-A DECERNAT
PREMIUL SHOFAR

Toată viața mea am fost și am vrut să fiu în ochii străinilor un polonez. În felul acesta m-am prezentat de fiecare dată, fie că am fost în S.U.A., în Europa sau Israel. În toate documentele pe care le-am avut de completat am îndat întotdeauna naționalitatea: „poloneză”. În același timp, de fiecare dată când umbra malignă a antisemitismului se întindea peste viața publică poloneză, am recunoscut fără echivoc originile mele evreiești și apartenența bunicii mele la nația evreiască. Ca polonez, eu am revendicat întotdeauna în fața antisemiților faptul de a fi evreu. Și cred că voi avea mereu suficient curaj pentru a rămâne un evreu în ochii antisemiților. Meditez la condiția de a fi astăzi un polonez de origine evreiască, după ce Holocaustul a avut loc, pe pământul polonez, pe pământul pe care călăii națiști l-au ales drept cimitir al națiunii evreiești. Cum poți fi un polonez de origine evreiască în țara care a cunoscut pogromurile de la Kielce în 1946, excesele antisemite din 1956, campania antisemită orchestrată de guvernul comunist în 1968, și în sfârșit, dureroasa retorică antisemită a ultimei campanii prezidențiale?

Nu este vorba aici de a analiza complexitatea relațiilor dintre polonezi și evrei; după cum nici de a aminti că Polonia, secole de-a rîndul, a adăpostit sumedenie de evrei. Nu este vorba nici de a analiza în detaliu trezirea conștiinței poloneze, în același timp la evrei și la polonezi, nici naționalismul și sovinișmul, patologiile care au decurs din această conștiință și au transformat în conflict coexistența dintre polonezi și evrei.

În sfârșit, nu este vorba de a aminti tristețe evenimentele ale celei de a doua Republici poloneze, între 1918—1939, epocă în care cetățenii polonezi de origine evreiască au fost maltratați și umiliți în așa-numitele clase-ghetou ale uni-

versităților și în campaniile de ură pe care le duceau fracțiunile antisemite ale populației poloneze.

Orice ar fi fost, trebuie reamintit că deja de atunci nu numai relațiile dintre polonezi și evrei erau în joc. Violenta campanie dusă împotriva primului președinte al celei de a doua Republici, Gabriel Narutowicz, îl acuza de a se fi sprijinit pe partidele politice evreiești.

Aceasta s-a soldat cu asasinarea sa în 1922, revelind astfel că antisemiții organizați, care puneau în contul evreilor toate necazurile polonezilor și care incitau la ură și xenofobie, dădeau de fapt, pe față, asaltul împotriva democrației poloneze și a reprezentanților săi.

Asasinarea președintelui Narutowicz a fost echivalentul afacerii Dreyfus. La fel ca în Franța începutului de secol, nu erau în cauză doar relațiile dintre cele două naționalități, ci configurația Statului și a Națiunii. În Franța, la fel ca și în Polonia, problema era de a ști dacă națiunea trebuie să fie deschisă, Statul — tolerant și multicultural, sau dacă Statul trebuie să fie fondat pe o doctrină naționalistă. Cred că aceasta rămâne problema centrală. De fiecare dată cînd umbra antisemitismului a invadat viața publică poloneză, a fost întotdeauna semnalul infailibil că oamenii animati de concepții antidemocratice și intolerante treceau la ofensiva politică.

Astăzi, Polonia este o țară fără evrei; și, în timp ce în Polonia se exprimă opinii antisemite, nu evreii sînt miza, indiferent ce ar putea gîndi chiar cei care emit astfel de păreri. Problema este de a ști dacă va fi sau nu o democrație poloneză.

Anul trecut, doi eminente polonezi, eroi ai Rezistenței poloneze din timpul războiului, Jan Nowak-Jezioranski și Jan Karski, s-au opus public practicii de a scormoni în istoria familiilor și a cataloga oamenii după criterii rasiale. Ener-

ĂRBĂTORILE

acelui templu: "O, ce plină e casa asta de rugăcini!" Rugat să-și explice cuvintele, el a adăugat: "Noi credem că rugile izvorite din adîncul inimilor îşi au zborul spre sferele celeste, pe aripile evlaviei credinciosului. Aici însă, unde ele au fost rostite mecanic, aripile lor s-au frînt şi zac toate sub cupola templului, umplînd pînă la refuz incinta".

"Luaţi cu voi cuvintele!" - apelul acesta al lui Hosea se adresează tuturor celor care au alergat spre casa Domnului în perioada sărbătorilor. Nu lăsaţi acolo cuvintele de rugă şi învăţătură care le-aţi rostit. Ele n-au fost decît haina în care aţi înfăşurat sentimentele măreţe, gîndurile nobile ce v-au stăpînit. Luaţi-le cu voi şi faceţi din ele călăuză pentru întreaga voastră viaţă!

SCHIMBAȚI CUVÎNTUL ÎN FAPTĂ:
iață însemnătatea sărbătorilor.

gica lor declarație a avut un ecou foarte mare și nu doar pentru relațiile dintre polonezi și evrei. Ea a fost expresia matură a ceea ce este mai frumos în tradițiile istorice poloneze — tradiția unei societăți deschise și tolerante, a unui stat multinațional ce nu-și arde ereticii.

Ce este antisemitismul în Polonia anului 1991?

Dintru început el nu are nimic unic. Se pot auzi astăzi sloganuri agresive antisemite la Praga și Bratislava, în Rusia și în Ucraina, în Ungaria și România. Toate aceste voci sînt bidirecționale. Ele nu sînt doar o manifestare a urii față de evrei, ci, de asemenea, a ostilității față de fundamentele tipice ale democrației europene. Antisemitismul a devenit un cod și un limbaj comun al tuturor celor care vizează la un stat pur naționalist și disciplinat politic — un stat unde nu există nici oameni „diferiți”, nici opoziție liberă. În Polonia, pusele xenofobiei antisemite au provocat recent neliniște și au suscitat proteste din partea majorității reprezentanților respectați ai culturii poloneze, precum și din partea Episcopatului Bisericii Catolice și a Președintelui Republicii.

Episcopatul a publicat o scrisoare pastorală, condamnd fără echivoc — și pentru prima dată în istoria bisericii catolice poloneze — antisemitii. Președintele Lech Walesa a creat un Consiliu pentru relațiile dintre polonezi și evrei. Evident, aceste demersuri și inițiative, cu toate că merită să fie sustinute, nu soluționează problema. Căci, o repet, chestiunea de fond a acestor zile nu este cea a relațiilor între polonezi și evrei, miza este flagelul pe care îl reprezintă antisemitismul care, chiar dacă nu atinge decât periferia vieții publice poloneze, are tendința, după cum ne-a învățat istoria, să se propage.

Antisemitismul este asemenea unui virus malign care se implantează la început într-o singură celulă, sfîrşind prin a contamina şi uicide întregul organism. Ceea ce caracterizează acest tip de antisemitism este o stranie fascinaţie pentru legăturile de sînge şi pentru ereditate, un interes morbid pentru antecedentele rasiale ale bunicilor şi străbunicilor. O dată în plus, şi independent de adevărul istoric şi exigenţele logicii, efortul constă aici în a separa cetăţenii pozonei sau cetăţenii din orice altă ţară, în cei mai buni, „adevăraţi”, şi cei mai răi — cei care sînt infectaţi de singele evreiesc.

De aceea, obiceiul de a imputa dușmanilor tăi politici strămoși evrei a devenit un element tragic și grotesc al luptei politice în țările postcomuniste. Trebuie discutat despre toate acestea în mod deschis și cu curajul de a nominaliza răul. În Po'onia, destui oameni au un asemenea curaj, ei sînt chiar foarte numeroși. Mai mult: ei sînt cei care crează autenticele valori ale democrației po'onaze și, făcîndu-le, modelul spiritual.

Raționamentul meu este departe de a fi imparțial. Propriul meu trecut — polonez de origine evrească, angajat încă din fragedă tinerețe în opoziția democratică, luptător pentru libertatea Poloniei și a fiecărei ființe umane — m-a făcut să percep antisemitismul ca o formă de antipolonism. Față de acuzația evrească privind antisemitismul polonez, întodeauna m-am simțit solidar cu

o mare parte a opiniei publice poloneze care, în fiecare moment istoric, a fost capabilă să se opună clar, cu temeritate și fără ambiguități, succesorilor campaniilor ale urii.

Cu prietenii mei, un lucru a fost întotdeauna limpede. Antisemitismul este numele pe care-l ia ura. Dar, în egală măsură, întotdeauna a fost clar că asimilarea obstinată a Poloniei cu o națiune antisemită a servit drept pretext: trădării Poloniei la Yalta. Națiunea, astfel catalogată, era considerată ca nedemnă de simpatie, ajutor sau compasiune. De aceea, ani și decenii de-a rîndul noi am explicat cu încredințare că patologia antisemită nu definește Polonia, după cum nici Le Pen Franța, Societatea John Birch-America, „cernotnentsi” Rusia, iar șovinismul extremist israelian nu definește statul Israel.

Obiectivul, care constă în a indica o responsabilitate națională și colectivă acolo unde păcatele sau crimele au fost comise de indivizi sau de grupuri politice, servește întotdeauna la justificarea acestor grupuri sau indivizi. Cel care spune că toți polonezii sînt antisemiți, contribuie la "justificarea antisemitismului actual. La urma urmelor, este bine știut ca acolo unde toți sînt răspunzători, nimeni nu este răspunzător.

Eu sint solidar cu cenusă milioanele de ființe asasinat, printră care se numără și întreaga mea familie. Aceste ființe nu erau întrebate despre antecedentele lor sau identitatea familiilor. Ele erau omorâte ca evrei, pentru că așa au fost inventariate în statele majore ale antisemitelor nazisti. Iar aceasta eu nu trebuie să o uit. Dacă mi-aș renega originile, m-aș simți ca o persoană care scuipă pe cenusă celor ce au fost asinați. Cu toate acestea mă simt solidar cu ceva mai mult decit cenusă bunicilor mei asinați. În timp ce caut cuvinte pentru a descrie acest sentiment complicat și intim, ceea ce-mi vine în minte este solidaritatea cu destinul evreilor, destinul unui popor amenințat, care a suferit destule lovituri, care cunoaște gustul umilinței, al înfringerii. În cele din urmă este destinul unui popor care a fost respins și persecutat. În alți termeni, destinul evreilor este o anume condiție și dacă nu se înțelege această condiție, civilizația contemporană, viața spirituală contemporană și etica vor fi mai sărace într-un plan esențial. Vor tocmai din această perspectivă, cea a unui descendent al victimelor Holocaustului, îmi privesc eu țara mea, Polonia. Națiunea poloneză a făcut în cursul istoriei sale istoria unei țări tolerante — păstrind în același timp ideea unui stat catolic. În acest moment discuția referitoare la configurația Poloniei traversează toate taberele politice, toate mediile, toate generațiile și toate clasele sociale. Ea îi divizează atât pe membrii Bisericii Catolice cît și pe cei ai Solidarității. Este vorba, în esență, de o dezbă-

Traducere și adaptare :
LIA CIPLEA

(Continuare în p. 4)

AU TRECUT SĂRBĂTORILE

(Urmare din p. 1)

rușăciune, în zilele de sărbătoare, ei vor fi, desigur, sub impresia atmosferei de cîlvavie și un îndemn deosebit nu e necesar pentru dinșii. A doua zi după sărbători, însă, cînd ei pleacă din cadrul festiv spre viața de toate zilele, inimile lor trebuie să fie la fel de pure, urechile lor trebuie să fie la fel de atente, spre a asculta, mereu, cele ce au răsunat în decursul sărbătorilor.

Peste veacuri și milenii ascultăm ne-
încetat lașii profetului care ne cere
(חֲשׂוֹן עֲמֻמָּה דְרַבִּי, „Luați cu voi cîntecul
și vă veți întoarce spre Dumnezeu!” (Ho-
sea 14—3). Ele ne amintesc de replica
dată de un mare rabin care a vizitat
odată un templu, ai cărui enoriași ve-
neau la serviciile divine fără a fi pă-
truși de pîsienie, ci doar din snobism.
Rabinul a exclamat, aflîndu-se în incinta

EROINE DE LA AUSCHWITZ

Stinga: MONUMENTUL
Dreapta: ESTER WAJCBLUM

La Ierusalim, a avut loc, lângă Memorialul de la Yad Vashem, inaugurarea monumentului închinat memoriei a patru tinere evreice, ALA GERTNER, ROZA ROBOTA, REGINA SAFIRSZTAJN și ESTER WAJCBLUM, executate la Auschwitz cu treisprezece zile înainte de evacuarea lagărului, la 6 ianuarie 1945.

În martie 1944, Roza Robota, care era membră în mișcarea Hașomer Hatzair, a fost contactată de o cunoștință din orașul natal Ciechanov, Noah Zabladovici. Acesta lucra în cadrul Sonderkommandoului — echipa însărcinată cu transportarea cadavrelor din camerele de gazare și cu incinerarea lor în crematorii. Periodic, oamenii aceștia erau exterminați și înlocuiți cu alți condamnați și ei la moarte sigură. Noah, membru al mișcării clandestine din lagăr, care plănuia o răscoală, i-a cerut Rozei să convingă cîteva deținute care lucrau la fabrica de muniții Weichsel Metall Unionwerke să scoată din fabrică praf de pușcă din care urma să fie improvizate grenade menite să arunce în aer camerele de gazare și crematoriile. Roza a recrutat șapte sau opt fete (după unele date chiar douăzeci) care timp de opt luni, cu un curaj extraordinar, au scos din fabrică mici cantități de explozibil, înfășurate în zdrențe bine ascunse sub haină,

avînd grijă ca în caz de pericol să poată da drumul prafului respectiv printr-o mică deschizătură a pachetelului. Roza Robota transmitea cantitățile obținute conspiratorilor.

Revolta a izbucnit la 7 octombrie 1944. Întrucît nu mai seseau noi transporturi, oamenii Sonderkommando-ului știau că zilele le erau numărate. Au decis să moară luptînd. Au fost încurajați și de mișcarea clandestină poloneză care a promis sprijin dar nu le-a venit în ajutor.

Totul a început prin uciderea unui sergent SS, urmată de incendierea sacilor de paie dintr-o baracă, extinderea focului ducînd la aruncarea în aer a coșului unui crematoriu. SS-iștii sosiți instantaneu au mitraliat pe loc 500 de oameni, nesupraviețuind nici unul din cei direct implicați în organizarea revoltei.

Gestapoul a aflat repede de unde venea explozibilul. Roza a fost arestată. Rezistînd torturilor inimaginabile, nu a dat nici un nume din cele aproximativ treizeci cu care avea legătură. A urmat arestarea celorlalte trei, apoi eliberarea temporară a grupului, pentru ca agenții implantați să obțină noi informații. Arestate din nou, toate cele patru au fost condamnate la moarte. Dar Kapo-ul însărcinat cu executarea pedepsei a cerut

confirmarea sentinței din partea Curții Supreme Germane, poate pentru a cîștiga timp, frontul fiind foarte aproape. Ciudate scrupule într-o fabrică a morții! Confirmarea a sosit repede și cele patru biete fete au fost spinzurate. Au murit demn, cu capul sus, strigînd nekoma! (răzbunare!).

Pentru ca ambele schimburi de la Unionwerke să asiste la execuție, au fost spinzurate două cite două. „Asistența” a fost obligată să se uite drept spre spinzurătoare. Era palmuită deținuta care își închidea ochii (ca Ana Roth — Rosenfeld, 17 ani, deportată din Gheorghieni).

Monumentul este creația sculptorului Joseph Salamon, originar din Transilvania, azi artist recunoscut trăind în Danemarca. Fondurile au fost strînse de dna Lydia Vágó, emigrată din România, marioră a execuției.

Sacrificiul acestor tinere care au murit ca luptătoare de rezistență în mijlocul unui lagăr al morții conferă o aureolă în plus morții atîtor milioane ucise masinal doar pentru crima de a fi evrei.

KADIȘ LA MOSCOVA PENTRU UN EROU EVREU

Vă amintiți de scena teribilă, transmisă la posturile de televiziune, cînd, în zorii zilei de 20 august, la Moscova, un tînăr se urca pe un t.a.b., încercînd să tragă conducătorul acestuia prin trapă? Era evreu. Se numea Iliia Kricievski, avea 28 de ani, era arhitect și fusese tanchist în armată. A fost ucis împreună cu un alt tînăr care îi sărise în ajutor. Un al treilea a fost zdrobit sub senilele t.a.b.-ului. Mulțimea a capturat vehiculele și echipajele. Apoi, atacurile s-au rărit. Pucul eșua.

Iliia dispăruse de acasă marți noaptea, la chemarea lui Boris Elțin ca oamenii să apere Parlamentul Rusiei. Timp de două zile familia nu știa ce se întimplase cu el.

La funeraliile oficiale, pentru prima dată în istoria Rusiei, o imensă mulțime asculta acordurile triste ale Kadișului rostit de președintele congregației neologice. Din partea Bisericii ortodoxe ruse a oficiat patriarhul Alexei II. Alături de el, pe podium se aflau Mihail Gorbaciov, primul Moscovei, Gavril Popov, vicepreședintele Federației Ruse, Alexandr Ruțkoi, văduva lui Andrei Saharov, Elena Bonner.

Apoi, cortegiul s-a îndreptat spre Parlamentul Federației Ruse, unde a fost salutat de Boris Elțin. Înhumarea a avut loc în cimitirul Vaganskovskaia.

Faptul că unul din cele trei victime era evreu părea să impresioneze mulți

DECESE

În cimitirele Comunității Evreilor din București au fost înhumați, în perioada 1—30 septembrie 1991, următorii:

Brană Sulim (90 de ani), Bd. 1 Decembrie 1918, nr. 14; Mochi Bruno (64), str. Județului nr. 15; Rădulescu Leo (71), str. Victor Babeș nr. 1; Goldenstein Meir (78) — din Israel; Goldenberg Carol (61), str. Pop de Băsești nr. 43—45; Bercovici Sylvia (66), str. C. F. Robescu nr. 2; Leibovici Aurica (85), str. Crivățului nr. 3; Radnev Marieta (80), Aleea Trandafirilor nr. 2; Solomon Ella (89), str. Munții Tatra nr. 12; Solovici Herman (90), str. Dristor nr. 104; Zingher Gustav (93), str. Cobălcescu nr. 5; Recht Edith Ely (82), Bd. 1848 nr. 44; Fonea Roza (87); Greif Cecilia (88); Silberstein Sali (88); Rosner Fany (88), Cămin „Amalia și Șef Rabin dr. Moses Rosen”; Hess Marc (72), str. Trestiana nr. 10; Sfranciog Sura (87), str. Căminului nr. 16; Horovitz Marcu (66), str. Chilia Veche nr. 4; Ciuraru Iosif (90), str. Cioabănașului nr. 1; Geller Malamud (85), str. Paul Urechescu nr. 14.

Au trecut zece ani și, respectiv, doi ani de la dureroasă despărțire de cei mai buni părinți, doctor ARON TUDIC și CLARA TUDIC din Birlad. Trăiesc mereu în amintirea noastră.

Toni — soție, aminteste cu aceeași mare durere că s-au scurs zece ani de la moartea fulgerătoare (17 Tisri) a dragului ei ROZEN LAZAR din Botoșani. Va fi vesnic în amintirea noastră.

Marca noastră familie este undeva departe, plecată fără întoarcere și se gîndește la noi, așa cum gîndurile noastre se îndreaptă către ei cu dragoste și durere, fără să înțeleagă această despărțire. EVELINE, ANUTA, ARTHUR, JACQUES, LICĂ, SAMA și IONEL, toți PETROIANU din Birlad veți rămîne viu în sufletele noastre și ale prietenilor noștri. Inginer Iosif Petroianu.

Luci — soție, Zelma — fiică, Uri — fiu, întreaga familie, aduc un dureros omagiu bunului soț, tată, bunic, FAR-KAȘ ZOLTAN, fost președinte al Comunității Evreilor din Deva, la 4 ani de la trista despărțire — 27 Elul 5751.

Cu aceeași adîncă durere Bernard Knoll — soț, Ernest și Gabriela — copii, Adrian — nepot, anunță împlinirea unui an (14 oct. 1990) de la decesul scumpei lor HANA — LIBA KNOLL (Bacău).

Durere și neșterse amintiri la comemorarea dragului meu soț AVRAM IACOB. Regrete eterne. Coca (Israel).

La 20 octombrie evocăm cu dragoste amintirea ADELEI ARMUTLIHSCHI — soră și PETRE — cumnat. Surorile — Israel.

Lia — soție, Silvia — fiică și rudele anunță cu durere că se împlinesc 20 de ani de cînd SIMOVICI IULIU — IULICĂ — Birlad, nu mai este printre cei vii. Fie-i memoria binecuvîntată!

ANTISEMITISMUL

(Urmare din p. 3)

tere asupra semnificației polonismului și ordinii democratice.

Mă număr printre cei ce apără un stat tolerant, un stat în care există loc pentru mai multe culturi, pentru mai multe istorii personale diferite și pentru mai multe puncte de vedere. Sint pentru o țară care va crea o democrație stabilă, pentru o societate deschisă, care va fi capabilă să se apere împotriva invaziei urii barbare. Antisemitismul este totdeauna limbajul unei asemenea urii.

Pledez pentru o terapie care se va naște din efortul de a înțelege maladia. De o astfel de terapie, constantă, au nevoie astăzi toate țările. Cel ce face declarații, justificînd o ură generalizată față de evrei sau de polonezi, de ruși sau lituanieni, arabi sau kurzi, construiește lumea pe modelul urii. Și un asemenea individ realizează cu siguranță paradoxala profetie biblică a Sf. Paul: „Binele pe care îl vreau nu pot să-l fac, dar răul pe care nu-l vreau îl fac.”

În mare preot polonez a notat undeva, în timpul întunecatelor zile ale ocupației naziste, că toamă atunci cînd un om crede că nu poate face nimic, el poate să facă cel mai mult.

mea. Un inginer constructor declara: „Este un lucru tragic, dar cumva minunat că din cei trei care au murit pentru Rusia unul era evreu. Totdeauna le spuneam prietenilor că evreii sint la fel ca și ceilalți, dar mulți afirmă că evreii sint lacomi și poartă vina declanșării revoluției. Acum se vor uita altfel la evrei!”. O bibliotecară observa: „Era fascinant să aud rugăciunea în ebraică, o limbă pe care nu am auzit-o pînă acum niciodată. Gîndesc că este un semn bun pentru Rusia cea nouă, care sper că va fi un pămînt al bunăvoinței, toleranței și democrației”. O evreică a izbucnit în plîns la auzul Kadișului, înțelegînd în felul acesta că Kricievski era evreu. „Era incredibil să aud o rugăciune evreiască printr-un sistem de difuzoare, în centrul Moscovei”.

Mihail Gorbaciov a spus despre victime, cărora le-a conferit titlul de „Erou al Uniunii Sovietice”: „Si-au dat viața pentru a înlătura acele forțe care au urmărit să distrugă democrația și să reinstaureze regimul totalitar”.

Adresîndu-se familiilor îndoliolate, Boris Elțin a cerut iertare: „Eu, președintele vostru, nu i-am putut apăra, nu i-am putut salva pe fiii voștri”.

Sieriele erau acoperite cu steagul Uniunii Sovietice. Dar peste acela al lui Iliia mai era și un talit.

Texte de EVA SZMUK

Pilde de omenie în vremuri de restriște

Dl Șef Rabin al Cultului Mozaic și președinte al Federației Comunităților Evreiești din România a primit din partea dnei Oltea Lustrea o scrisoare prin care aduce la cunoștință faptele de omenie împlinite de tatăl ei, colonelul Volbură Poiană Năsturaș, care a fost prefect al județelor Moghilaș și Tulcin în anii 1941-43, ani în care zeci de mii de evrei, deportați din Bucovina (de nord și de sud) și din Basarabia au pierit acolo, victime ale regimului fascist, de foame, de boli și de glonț.

Publicăm scrisoarea de recunoștință adresată colonelului Năsturaș în 1946 (după eliberarea din deportare), de către ing. Jaegendorf, care a fost în acel timp liderul comunităților evreiești din acea regiune.

Publicăm, de asemenea, scrisoarea doamnei Oltea Lustrea.

Federația Comunităților Evreiești a luat măsuri pentru a acorda un ajutor văduvei colonelului Năsturaș, care e în vîrstă de 90 de ani și e ținută la pat din cauza bolii.

Din scrisoarea dnei Oltea Lustrea

Sînt asistentă pensionară de ocrotire din Arad, Lustrea Oltea și mă adresez D-voastră cu respect, într-o problemă de mare actualitate pentru că glasul conștiinței îmi dă imbold să scot la lumină fapte necunoscute pînă acum opiniei publice, dar care ilustrează într-un chip minunat ideea demnității și frumuseții morale ale unui om, ale unei întregi națiuni.

Vă fac cunoscut un document — o scrisoare de mulțumire a domnului ing. Jaegendorf S., fost președinte al Comunității Evreilor din România în anii '40, adresată tatălui meu, colonelul poet Volbură Poiană Năsturaș, fost prefect al județelor Moghilaș și Tulcin din Transnistria, între 1941-43. Această scrisoare evocă un trecut răscolitor legat de tragedia unei mari comunități umane — evreii din România deportați în Transnistria, al căror lider a fost dl. ing. S. Jaegendorf. Dar, în același timp, această scrisoare, neprețuită pentru mine ca fiică a colonelului Constantin Năsturaș, constituie o mărturie a profunde omenii a tatălui meu care — riscîndu-și situația și expunîndu-se la mari neplăceri — a făcut cu generozitate și aș spune chiar cu eroism moral, tot ce i-a stat în pu-

tință pentru a ușura, cît s-a putut, suferințele de nedescris și nemeritate ale unor oameni care nu aveau altă vină decît aceea de a fi evrei. A contribui la îndulcirea situației disperate a deportaților și la împiedicarea unor execuții în masă — iată un comportament ce face cinste nu numai persoanei în cauză ci și națiunii căreia îi aparține. Socotesc că este pentru mine o mare îndatorire morală să fac cunoscută asemenea fapte cu o semnificație cu totul deosebită, mai ales în aceste timpuri cînd au loc din nou manifestări antisemite. Fapte ca cele ce reies din documentul alăturat atestă un adevăr fundamental pe care avem înalta datorie să-l punem în lumină, ori de cîte ori este nevoie: poporul român, românii adevărați — așa cum a fost și tatăl meu — au fost dintotdeauna oameni blînzi și omenoși, cu suflet de aur și cu frică de Dumnezeu și n-au precupețit nimic cînd a fost vorba de a cinsti și respecta valorile vieții, de a trata cu dragoste și omenie pe semenii noștri, indiferent de neam și convingeri religioase.

Cu înaltă stimă și considerație,
LUSTREA OLTEA — Arad
str. E. Varga nr. 3-7, Sc. C,
Etaj I, Ap. 4

Ing. S. Jaegendorf
București Buc., 31 mai 1946
Str. Puu de Piatră, nr. 4

Mult stimată Domnule Colonel,

Fîind în ajunul plecării din Europa, pentru a-mi putea exercita în sfîrșit meseria mea, după un calvar de 8 ani, îmi este o datorie de onoare de a vă expune și pe această cale, părerea mea despre felul cum ați înțeles să vă purtați în calitate Dvs. de Prefect al județului Moghilaș, și să vă exprim atît în numele meu, cît și în numele acelor zeci de mii de evrei, care au fost deportați în Transnistria, locuind la Moghilaș, mulțumirile cele mai afectuoase.

În calitate Dvs. de Prefect al județului Moghilaș, un județ în care au trăit ca. 70.000 evrei, adică 2/3 din cei care au supraviețuit deportărilor fostului regim, ați demonstrat întotdeauna o purtare de profundă omenie, în ciuda ordinelor contrarii ce le-ați primit din partea autorităților superioare.

Ca exponent conducător al acestor mase, am avut mereu ocazia să vă cunosc cît se poate de aproape și de a găsi în persoana Dvs., pe acest adevărat om, care nu numai că n-a adăugat un plus de suferințe calvarului nostru, ci s-a stră-

duit să ne ușureze situația noastră disperată prin măsuri de îndulcire a ordinelor primite.

Puteți fi mîndru că județul Moghilaș, care, după cum v-am spus, a adăpostit 2/3 din evreimea deportată supraviețuită, a fost singurul județ din întreaga Transnistrie unde n-au existat execuții în masă și de unde nimeni n-a fost deportat peste Bug, ceea ce ar fi însemnat o exterminare sigură și îndiscutabilă. Era logic și firesc că în acest timp de tristă memorie, Dvs., pentru umanitatea și înțelegerea față de suferințele noastre, ați fost mutat disciplinar la Tulcin, continuînd acolo totuși de a ajuta pe cei loviți de o soartă crudă.

Față de acestea, Vă rog, Domnule Colonel, să primiți, pe lîngă satisfacția morală pe care desigur o aveți, mulțumirile mele cele mai sincere, asigurîndu-vă că veți mai auzi de mine, după sosirea mea în Statele Unite.

Cu cele mai bune sentimente atît pentru Dvs. cît și pentru familia Dvs. rămîn al Dvs.

(urmează semnătura)

Domniei Sale
Dlui Colonel Constantin Năsturaș
TIMIȘOARA

DOAMNEI OLTEA LUSTREA

ARAD

azi în suferință, văduva colonelului Năsturaș.

Îi transmitem binecuvîntarea sacerdotală de grabnică însănătoșire, iar Dvs. vă mulțumim și vă încredințăm că puteți fi mîndră a fi fiica acestui erou al omeniei.

Șef Rabinul Cultului Mozaic
și
Președintele Federației Comunităților
Evreiești din România
DR. MOSES ROSEN

BAR-MITZVA LA BUCUREȘTI

Sînt atît de rare prilejurile de a asista la o Bar-Mitzva în comunitățile noastre cu o majoritate de sezenari și peste..., încît, atunci cînd ne e dat totuși să trăim un asemenea „eveniment”, aproape ne duce gîndul să rostim „Sechianu”.

Și iată că în Templul Coral din București a avut loc ceremonia primirii în obștea noastră a unui membru cu drepturi depline și, mai ales, cu datorii depline, cum avea să sublinieze Eminența Sa.

Tînărul David Gălățeanu (David ben Elimeleh Hacohen) s-a prezentat, sim-bătă 14 sept. 1991 (6 Tisri 5752) cu o bună pregătire la lectura Torei, a citit corect și a rostit și Haftara respectivă, iar duminică 15 septembrie (7 Tisri 5752) a oficiat și a adresat un cuvînt de mulțumire părinților pentru educația ce i-au dat-o, Eminenței Sale și profesorilor care

au vegheat la pregătirea sa iudaică, făgăduind să fie întotdeauna un fiu devotat al poporului evreu.

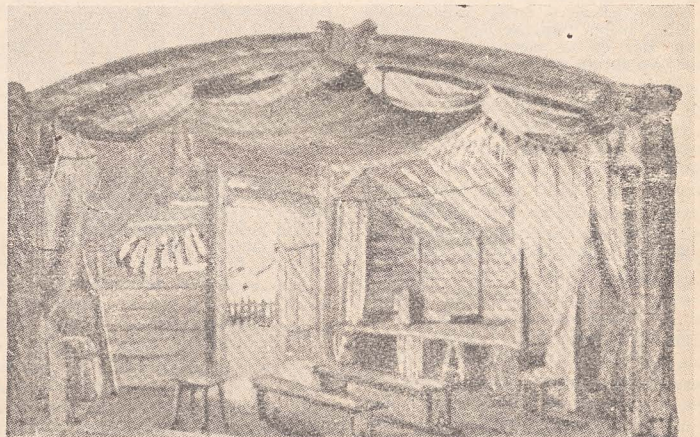
În cuvîntul său, Eminența Sa l-a felicitat călduros pe tînărul Bar-Mitzva și pe dl. Marcu Segal, care l-a pregătit.

Eminența Sa a insistat asupra semnificației acestui moment în viața unui evreu și a îndemnat pe toți tinerii evrei prezenți să învețe cu sîrguință, să fie elevi buni atît la școală cît și la cursurile de Talmud Tora și să trăiască o viață tradițională evreiască.

În încheiere, Eminența Sa a dat tînărului David ben Elimeleh binecuvîntarea sacerdotală și i-a urât o viață fericită împreună cu familia sa și cu întregul nostru popor.

Cursanții de Talmud Tora au cîntat apoi cîtece ocazionale, dînd festivității o notă de frumusețe în plus.

Dorință de cunoaștere

■ Cort tradițional (suca), împodobit cu fructe și frunze

Ne mai despart trei luni de decembrie 1991, cînd se vor împlini doi ani de la evenimentele trăite intens, dar netransfigurate în viziunea istoriei universale. Acum, mai mult ca altădată, ar trebui să existe dorința de cunoaștere, de înțelegere și pace între oameni. Numai așa vom reuși să nu ne mai urim între noi, să dorim împlinirea vremurilor cînd: „Iupul va locui laolaltă cu mielul, leopardul se va culca lîngă ied și un copil îi va duce la păscut”.

Mi s-a oferit șansa de a asista la două mari sărbători ale poporului evreu, Sucot — Sărbătoarea bucuriei și Simhat Tora — Bucuria Torei.

Nu știam și încă nu știu suficient despre tradițiile acestui popor. Încerc, dar îmi găsesc greu cuvintele, să descriu ce am simțit și mai puțin ce am înțeles în acele clipe. Întîi, am învățat că Sucot înseamnă corturi, amintind de corturile în care au zezat fiii lui Israel în timpul marșului prin pustiu, în drumul spre Tara Făgăduinței, incluzînd însă și semnificația trăirii spirituale a ființei umane care se bucură decent de roadele cîmpului în perioada secerîșului.

În cortul special construit în cîntea acestei sărbători, la Templul Coral din București, am fost primită cu prietenie. Poftită la masă, am mîncat pîne albă cu miere de albine, am băut vin și i-am ascultat pe copii cîntînd după tradiție. Oamenii erau veseli, zîmbeau și îmi zîmbeau. Cortul era împodobit cu fructe și frunze și am aflat că tradiția cere ca „șapte zile să locuiți în corturi” pentru aducerea aminte a evenimentelor istorice care au modelat și transformat des-

tinul politic al poporului evreu. În ceea ce mă privește au fost momente în care am uitat timpul real, înțelegînd cît este de important ca oamenii să-și zîmbească și să ierte, prin dragoste, păcatele omenirii. Am reușit să uit polemicele stupide pe care în „fragila noastră democrație” le scriu unii în presa liberă, uitînd adesea bunul simț care ar trebui să caracterizeze pe gazetarul onest.

Cred că am început să înțeleg că înțelepciunea este meditația revelației și de ea au nevoie oamenii pentru a nu deveni „totul desertăciune și vinare de vînt”. Adevărata înțelepciune nu poate însă exista fără dragoste și înțelegere.

La a doua sărbătoare la care am asistat, SIMHAT TORA — Bucuria Torei, mi s-a explicat că ea reprezintă terminarea actuală a citirii Torei (Pentateuhul) cu semnificația organizării comunității sub autoritatea legii, studiul Torei neputînd fi niciodată terminat. În templu, cantorul a cîntat rugăciuni, Eminența Sa dr. Moses Rosen a vorbit credincioșilor, corul de copii a înțonat cîtece de bucurie. Același sentiment de pace și liniște sufletească l-am simțit în timpul ritualului Hakafot (momentul în care sururile sfînte scoase din chivot sînt purtate în procesiune veselă prin templu, pe rînd de toți bărbații și chiar copiii prezenți).

Urarea care mi-a rămas întipărită în minte: „Pace în România, în Israel și în întreaga lume” m-a făcut să înțeleg că omul este un model al Creației cu semnificație cosmică și că acest lucru trebuie să-l înțelegem în primul rînd în aceste momente.

COCA ANGHELACHE

VÎNZĂRI

Garsonieră confort I, etaj I, zona Bulevard I. B. Tito, liberă imediat, valută. Relații, telefon: 13.70.76.

RÎSU' - PLÎNSUL TIEI PELTZ

Orice întâlnire cu arta Tiei Peltz este o dublă confesie, o dublă declarație de credință, prima fiind, desigur, cea a artistei. Dar eu aș începe cu cea de-a doua, cea făcută de public pictorului, public care revine neobosit, mereu fascinat, mereu șocat și îndrăgostit de arta ei, revine de ani și ani de zile la zecile ei de expoziții, și iată că am ajuns, cu bine, să fim nu de mult invitați la cea de-a treizeci și doua ei personală. Vernisajul a căpătat, pe drept, proporțiile unui eveniment, ale unui eveniment artistic — desigur; dar eu i-aș spune chiar și politică căci, iată, nu ne putem sustrage politiciii nici când intrăm în imperiul artei. Politică ce onorează, nu în ultimul rînd, incredibilul dinamism creator, prolificitatea și vrednicia rarismă ale artistei — într-o epocă în care nemunca a devenit obsesie și practică. Politică ce se înclină, admirativ și recunoscător, în fața unui creator care nu simte neapărat nevoia să circotească, să încurceze minile pe piept și să aștepte pensia, cîștie că el există doar prin și pentru, a crea: în orice condiții. Și, în sfîrșit, vernisajul a adunat laolaltă, în sală, sumedenie de prieteni foarte vechi ori mai noi, de toate culorile politice și de toate etniile, regăsindu-se toți sub cuspola înaltă a artei în care zizania și învrăjbirea națională nu au avut niciodată ecou. Să avansezi și ideea că numărul mare de vizitatori (și de amatori de a avea, acasă, pe peret, lucrările Tiei) se constituie și într-o mărturie a interesului pentru universal specific al artistei, puternic marcat de apartenența ei iudaică? Cred că pot risca și această presupunere. Ani și ani de zile, Tia a fost considerată nu cîntărețul tristeții sale ci al veseliei și candorii vîrșelor fragede. Copiii născuți din fuga melodioasă și de rafinată simplitate a liniei — copiii ce ne urmăreau cu ochii lor rotunjiți a uimire din zecile de pagini de carte sau ziar — au constituit cartea de vizită a Tiei. Dar cei ce o cunosc pe artistă — și oare cine nu o cunoaște în țara noastră, și nu

numai? — știu că aceasta este doar o fațetă, spectaculoasă și tonică, dar poate nu și cea mai profundă a trăirilor ei. În această a treizeci și doua ei expoziție, Tia nu face ocolisuri, nu ne înducește cu nici o imagine convențională ci ne aruncă, fără menajamente, în arena celui mare circ grotesc și fermecător, privit cu furie dar și cu tandrețe, cu un ochi în lacrimi și altul zîmbitor, în cea arenă sălbatică și caraghioasă totodată care este, pentru artistă, viața însăși. În cercul în care clovni sau acrobați, plini de seva vieții sau muribunzi, ființe ce zboară peste acoperșuri sau se tirăse în țărîna, sîntem noi toți. Și totul se petrece la umbra tutelară a portretului tatălui ei, așezat întotdeauna, ca un motto, în fruntea oricărei expoziții, semn al unei credincioase iubiri filiale pentru care nu poți avea decît un adînc respect. De sub aripa scrierilor lui Isaac Peltz, din paginile biografice ale Văcăreștiului bucureștean, pornește în lucrările Tiei acel convoi trist al bătrînilor evrei, cu chipurile săpate de vîrstă și suferință, ca și acele uliți mărunte colcăind de viață, mizerie, tristeți și bucurii. E, în monografia făcută de Tia Lumii — ca un circ, întreg pitorescul exotic, întreg tragismul ghetoului dar și formidabila sa vitalitate și putere de supraviețuire. Vitalitate pe care o exprimă mai ales culoarea, culoarea care explodează cu forța jocurilor de artificii, parcă hotînd și ea de risul-plînsul Tiei, culoare pură, violentă, clocotitoare — verde, roșu, albastru, toate intense, toate înconjurînd ca un ocean de bună voie desenul negru, dureros ori caricatural, în care ea își transeră, expresionist, viziunile-i cînd cosmice, cînd funambulești.

Orice expoziție a Tiei Peltz este o sărbătoare. Deschisă odată cu începutul anului nou evreiesc, cînd ne reluăm mereu, da capo, calvarul, bucuriile și speranțele, această nu a zece, nu a două-zece, ci a treizeci și doua expoziție din viața unei artiste mereu tinere, avea într-adevăr, semnificația unei urări sărbătorești.

SANDA FAUR

LUMEA SPIRITUALĂ EVREIASCĂ

În cadrul colecției germane de cărți de filosofie apărute sub titlurile „Spiritul Orientului” și „Spiritul Occidentului”, a fost publicată lucrarea intitulată „Lumea spirituală evreiască” („Jüdische Geisteswelt”, de Hans Joachim Schoeps), într-o ediție de lux, pe a cărei copertă este citat Friedrich cel Mare, care vedea în evrei singurul popor al antichității încă în viață, „dovadă incontestabilă a existenței lui Dumnezeu”.

Hans Joachim Schoeps, născut în 1909, este un autor cunoscut; iar volumul pe care-l prezentăm cuprinde eseuul său intitulat: „Noi, evreii germani” („Wir, deutsche Juden”), scris în 1934, pe cînd Schoeps era purtătorul de cuvînt al unei organizații de tineret evreiesc din Germania; publicarea lui a fost interzisă de Gestapo.

În prefața volumului se insistă asupra ideii unui destin deosebit al poporului evreu, în sensul că acesta nu reprezintă o simplă religie, nu este o rasă sau o națiune modernă, ci ocupă un loc aparte, care nu justifică analogii sau paralele cu alte popoare; se arată apoi că misiunea poporului evreu constă în promovarea păcii și a dreptății.

Lucrarea este de fapt o antologie ce reflectă diferitele aspecte ale spiritualității evreiești, pe parcursul mileniilor.

Reținem observația autorului conținută într-o notă de subsol la cap. II, în sensul că „iudaismul nu vede nici o contradicție între predestinare și libertatea de voință”; într-adevăr, în concepția iudaismului, omul are oricînd posibilitatea să aleagă între bine și rău și, în acest sens, în prefața volumului este citată înțelepciunea hasidică: „Marea vină a omului constă în aceea că în fiecare clipă el poate să se îndrepte, dar nu o face”.

Capitolul dedicat vieții evreilor din evul mediu este, în mod special, demn de a fi pus în evidență, căci avem reproduce documente contemporane din sec. al XI-lea și al XII-lea, care consemnează masacrele comise de cruciați în orașele Speyer, Worms și Mainz: mii de evrei au fost uciși, inclusiv femei și copii; unii evrei au opus rezistență și au murit în luptă; comunități vechi de secole au fost nimicite și mulți s-au sinucis, repetînd drama Masadei și evitînd astfel captivitatea și dezonorarea; masacrelor li s-a pus capăt prin intervenția unor episcopi care s-au împăratului însuși. Dar cel mai interesant document reprodus în acest capitol este edictul de alungare a evreilor din Spania, dat de Ferdinand și Isabela, la Granada, în 31 martie 1492. Motivarea edictului este vizibil „subtilă” (cum se spune în argoul juridic), singura vină imputată evreilor fiind aceea că „au încercat... să convertească pe unii creștini la iudaism”. Motivul real al edictului a fost, fără discuție, de ordin financiar; aceasta rezultă clar din finalul actului, unde sînt cuprinse dispozițiile foarte dure, cu caracter confiscatoriu, aplicate celor expulzați. Tot în capitolul consacrat vieții evreilor în evul mediu e cuprins textul hotărîrilor adunării rabinice de la Frankfurt, din 1603, din care rezultă existența jurisdicției rezervate forurilor rabinice (aceste instanțe au funcționat și pe teritoriul țărilor române, fiind recunoscute de vechiul drept românesc). Autorul antologiei a introdus, în același capitol, un text aparținînd lui Jehuda Löw (rabi Löw din Praga, 1520—1609) și care e considerat ca o prefigurare a ideilor sionismului (Diaspora e caracterizată ca fiind contra naturii: „Darum ist die Zerstreuung Israels unter die Völker ein Widernatürliches”).

Cap. IX conține un text al lui Spinoza și, printre alte materiale, cuprinde și importante documente ale vremii (sec. al XVII-lea) privitoare la reîntoarcerea evreilor în Anglia, întoarcere obținută ca urmare a intervenției personale a ra-

binului șef al Amsterdamului pe lîngă Oliver Cromwell (aceasta, după 350 de ani de la alungarea lor din Anglia).

În introducerea la capitolul al X-lea, dedicat hasidismului, autorul aseamuește, sub aspectul pietății (ca structură) pe Israel Ben Elieser din Miedzybórz (Baal Șem Tov, 1700—1760) cu Blaise Pascal, Sören Kierkegaard și Dostoievski. Chiar dacă avem rezerve față de această „asemuire”, nu se poate să nu remarcăm respectul față de valorile iudaismului, căroră autorul le atribuie locuri de cinste în istoria culturii.

În capitolul XII, dedicat mișcării sioniste, sînt cuprinse, printre altele, texte de Theodor Herzl (din cartea „Der Judenstaat”), texte din programul de la Basel al primului congres sionist (29—31 august 1897), texte de Martin Buber și Nachman Bialik, precum și declarația de înființare a Statului Israel (14 mai 1948), semnata de dr. Chaim Weizmann, de David Ben Gurion și de alți fruntași sioniști.

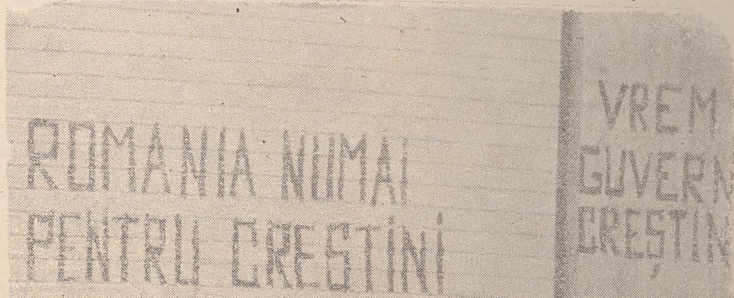
Din cap. XIII aflăm că istoria evreilor din Germania este mult mai veche decît perioada domniei lui Carol cel Mare. Este menționat însă și sfîrșitul evreilor din Germania: în 1933 existau un număr de 560.000, din care au rămas circa 20.000. Soarta celorlalți a fost exterminarea sau exilul. Dintre textele cuprinse în acest capitol XIII menționăm: un eseu aparținînd lui Leo Baeck, șef rabinul Berlinului în perioada nazistă (născut în 1873, în 1942 e dus în lagărul de la Theresienstadt, de unde scapă cu viață și, după război, pleacă la Londra), un fragment din lucrarea „Noi, evreii germani” aparținînd lui Hans Joachim Schoeps, autorul antologiei (se insistă asupra destinului și misiunii poporului evreu, „Die jüdische Sendung”), o relatare despre răscola din Ghetoul Varșoviei din anul 1943 (autor Isaak I. Schwarzenbach). Reținem din această relatare informații următoare: după mai multe luni de apăsătoare disperare ale celor aflați în ghetou, șeful guvernului polonez din exil, generalul Sikorski, s-a adresat printr-un apel poporului polonez, cerîndu-i să-i sprijine pe evrei, dar apelul purta data de 18 mai 1943, cînd răscola fusese deja înăbușită și ghetoul lichidat. Cităm din finalul relatării: „Răscola din Varșovia este o parte a spiritului Macabeilor, al luptătorilor de la Masada, al generațiilor care s-au jertfit secole mai târziu pentru o adevărată umanitate în raporturile dintre oameni și națiuni”. Capitolul mai cuprinde un text aparținînd lui Theodor Heuss, fost președinte al Germaniei federale, care se pronunță pentru reconciliere, respingînd ideea unei colective.

Întreaga antologie este axată pe ideea trecutului care nu trebuie uitat, unită însă cu aceea a reconcilierii, ce trebuie să excludă, bineînțeles, orice răbuniri antisemite sau manifestări de ură rasială.

În cadrul celor două direcții ale colecției („Spiritul Orientului” și „Spiritul Occidentului”), volumul este categorisit — așa cum rezultă din coperta cărții — în seria dedicată Occidentului, ceea ce vrea să spună că iudaismul este o componentă a întregii filosofii și civilizații europene, la a cărei naștere asistăm azi.

B.D.

Nu există antisemitism în România?

În centrul Capitalei, peste drum de hotelul Intercontinental, pe zidurile Universității și în alte locuri din București, au apărut inscripții cu litere de-o șchioapă, care proclamă: „ROMANIA NUMAI PENTRU CRESTINI”, „VREM GUVERN CRESTIN!” și altele... ejusdem farinae.

Adică, e bun în țară și chiar în guvern un ungur, un rus etc., dacă-i creștin. Cine nu-i bun de rămas în țară? Cine n-are ce căuta în guvern? Chiar dacă din moși-strămoși se află în România, chiar dacă străbunicii săi au murit pe cîmpurile de luptă ale țării, chiar dacă neamul său are în spate veacuri de muncă

și devotament pentru patrie? Cine? Ghiciti ghicitoarea mea! Lozinci ca acestea se lăfăie pe zidurile Capitalei, în vîzul autorităților și nimeni, nici primarul, nici Poliția, nimeni dintre aceia care au datoria să se opună, în numele legii și al democrației, acestor lozinci curat fasciste (curat murdar, coane Fănică!), nimeni nu mișcă un deget.

Ore întregi a trebuit să dureze „operația” unei astfel de inscripții. Chiar nimeni din organele de ordine care păzesc Piața Universității n-a văzut nimic? Nu se găsesc bidinele pentru a șterge asemenea inscripții?

Chiar „nu există antisemitism în România”?

Influente iudaice în opera lui Gala Galaction

Unde am putea situa Ființa în lume? S-ar putea descrie locul pe care l-ar ocupa „dincolo” de concretul palpabil și totuși „în inima” acestui concret? Regiunea în cauză nu poate fi, evident, alta decât sfera conștiinței și acesta este elementul-cheie, „mobilul” declanșator al conflictului prozelor lui Gala Galaction.

Punctul de plecare al răcirilor conștiinței protagoniștilor (părintele Abel din „Roxana”, pantofarul Sava din „Papucii lui Mahmud”) este sublimul, intransigența și, totodată, toleranța cuprinse în noțiunea de credință, din perspectivă auctorială; imbinare între ideea de reazem în fața vicisitudinilor vieții și de spiritualitate dezmarginată, capabilă — în spirit romantic — să sfîșie valul realității pentru a percepe ceea ce se străvede printre ochiurile plasei, fragmente dintr-o metarealitate, pe care oa-

mesis-ului, imprecizia deliberată a planului descriptiv și temporal, sublimarea impresiilor și senzațiilor într-un lirism tragic sint elemente sugerate doar de dialogul Simon-Roxana, privitoare la spectacolul oferit de renumita trușă în România.

Studiul aprofundat al Bibliei se resimte la fiecare pas. Aluzia biblică face parte din instrumentele lingvistice de creație proprii lui Galaction. Ea incumbă criteriile apreciative, estetice de selecție, ține de structura de adîncime a textului, determinîndu-i originalitatea. Biblia

menii de știință se străduiesc s-o interpreteze pe cale analitică, iar vizionarii, indiferent de accepția noțiunii (religioasă — profetii, sau laică — poezii), pe calea nemijlocită a revelației sau a instinctului creator. Cu alte cuvinte, Gala Galaction nu face decât să reediteze, într-o formulă proprie, parabola biblică a scării ridicate spre dumnezeire, pe care unii se silesc s-o urce prin studiu, iar alții prin iubire a divinității și a apropielii, fațete ale aceleiași învățături a Binelui și Omeniei cuprinse în Decalog.

Un alt factor generator de substanță psihică dramatică în proza scriitorului este spațiul lăuntric al eroilor principali, dominat de un mentor al conștiinței (părintele Veniamin în „Roxana” și călugărul Silvestru în „Papucii lui Mahmud”). Indiferent dacă, în primul caz, acesta nu apare direct în țesătura prozodică (este doar destinatarul epistolelor părintelui Abel), sau își face simțită prezența pe scena narativă, în postură de intermediar al purificării sufletești a pantofarului Savu, în cel de-al doilea, ambii semnifică coordonate afective fundamentale, lentile ale propriilor modalități de ființare în lume a discipolilor lor.

De fapt, Gala Galaction se nutrește — prin întreaga sa formație teologică și prin vocația pentru etos, manifestată încă din copilărie și adolescență — din concepția biblică despre lume.

De altfel, poporul evreu este văzut de scriitor într-o permanentă raportare la domeniul filosofic om-Divinitate, domeniu unde — așa cum observa și Thomas Mann în „Josef și frații săi” — apetența pentru subtila minuire a abstractului este evidentă. Acesta este sentimentul pe care părintele Abel îl încearcă în fața lui Simon și a ficei sale, Debora, invitați la familia Ceaur. Optica se datorează profesorului Veniamin, alter ego al scriitorului, al cărui atașament și sprijin față de mișcarea de renaștere națională erau bine cunoscute în epocă. Într-una din scrisorile sale, părintele Abel îi relatează dascălului și prietenului său prima vizită în casa lui Simon, orele de „complicată elevație sufletească” petrecute acolo. Adeziunea autorului la lupta pentru reînălțarea statului modern Israel a „vizionarilor” de la începutul secolului este reconfirmată și prin situarea Debori în planul activității haluștilor din România. Gala Galaction este pătruns de convingerea că numai prin trecerea graniței dintre țara gândului și țara faptelor, trecere dificilă, nu lipsită de sacrificii, se poate vorbi de împlinire, la nivel individual și colectiv, în aceeași măsură.

Încercînd o incizie în specificul literaturii iude, scriitorul nu operează cu fraze-discurs, ci alege cuvinte-lemn: „Dybuk”, trupa din Vilna. Refuzul mi-

este una din componentele universului lăuntric al autorului și referințele sînt firești, ele alcătuiind o unitate de sine stătătoare între realitatea epică și cea interioară, conștiința sau subconștiința, a creatorului. Obsesia înegurată a omului în „pletele sufletului” de „adevărat Absalom” al lui Savu Pantofaru, popotul alb al zăpezii la cîteva zile după căderea Plevnei, asemuit, „zilelor lui Noe”, întrebarea adresată de Dumnezeu lui Cain, „unde este fratele tău Abel?”, aleasă arhetipal, drept titlu al capitolului consacrat remușcărilor lui Savu, contemplarea transfigurată a derulării timpurilor viitoare de către sihastrul Silvestru, Nicolache Piva-Petri umplînd cu „trupul său de Samson biruit” divanul lui Ibrahim, replica doctorului Samuel, din romanul „Doctorul Taifun”, de fapt, o definire a forței de dăruire a sufletului evreiesc, printr-unul din memorabilele versete ale „Cîntării Cîntărilor” („iubirea ca moarte și de tărî” sînt cîteva exemple ale acestor interferențe între priveliștile din imediata apropiere și cele tot altfel de vii pentru el, aburînd din lectura Cărilor Sfinte.

O incursiune mai puțin încercată de alți scriitori, cu atât mai meritorie pentru Gala Galaction, este atenția acordată vieții meșteșugarilor evrei (v. familia cucerului Marcu Goldstein) dintr-un oraș ca Turnu-Severin, fără a avea profilul clasic de ștel, și înțelegîrii unui mod de viață care a păstrat inalterată și unitară spiritualitatea iudaică, în pofida celor 2000 de ani de Diaspora: ipostaza meșteșugarului cărturar, aplecat dimineața asupra uneltelor sale și seara „pînă tîrziu în noapte” asupra Bibliei și foliantelor Talmudului. Comentariul lui Marcu asupra comportamentului lui Savu Pantofaru poartă amprenta gândirii dialectice iudaice, din care adevărul este dedus prin dubla operație de analiză și sinteză.

Asemeni lui Lessing, Gala Galaction pune la temelie nu doar a romanului „Papucii lui Mahmud”, ci și a întregii sale creații respectul față de orice credință, față de ideea de credință în sine, constituind osatura sistemului său filosofic. A-ți da viața pentru o idee ține de sfera sublimului, coordonată estetică fundamentală profund familiară scriitorului, și parabola celor trei inele, repovestită de cucerul Marcu Goldstein prietenilor săi, Savu și Ibrahim, legenda cu valențe perene despre ceea ce în termeni moderni se numește coexistență pașnică, îl situează pe Gala Galaction, o dată mai mult, în familia spiritelor umaniste europene.

E. SUHOR

BALADĂ VECHĂ, BALADĂ NOUĂ

Aminții lui BARBU LĂZĂREANU

Sub acest titlu, scriitorul Moise Altman a publicat în urmă cu ani, o povestire din folclorul românesc, prelucrată, recreată de el în idiş, ca un omagiu adus amintirii lui Barbu Lăzăreanu, acel „neobosit scormonitor în adîncurile înțelepciunii populare”, cum îl numește scriitorul.

M. Altman a auzit povestirea chiar din gura lui Barbu Lăzăreanu. Este vorba de un boier bătrîn, „înfofolit în blănuri scumpe, cu picioarele odihnind pe o blană de lup, și pe care, cu toate acestea, îl cuprinde frigul și tristețea”, și de țiganul nevoiaș Xenofon, „înalt și uscățiv, cu brațe slabe ieșind din mindirul jerpelit, în ițari peticiți, cu o legătură flenduroasă la gît. Doar virful cusemei își înalță spre cer jelanul mută despre foame și frig. Cerul, însă, rămîne surd. Poate-s de vină norii că jalba nu răzbate pînă sus. Căci altm.ateri, cum? E pustiu cerul?”

Iar lacul își încrețește fața. Răsuflearea-i minicase și plină de jilăveala și de frigul toamnei”.

Boierul l-a zărit pe Xenofon. În ochii-i stîși fulgeră scilipiri rele.

— Măi țigane!...

Pe Xenofon îl trec fiorii. De spaimă? De frig?

— Măi țigane, vino-neoace!

Xenofon își ridică cu mirare privirea. De ce o fi avînd nevoie de el boierul? Tocmai el, cel mai nevoiaș din sat. Boierul ride. Îi face semn cu bastonul, adică: vino-neoace!

Xenofon ascultă, cu cîșma subțioară, cu capul în pămînt, cu umerii ascuțiți, tremurînd. Așteaptă.

Boierul bate de trei ori cu bastonul în dușumea. Se arată slujitori.

— Frig, Xenofane!

— Frig, boierule, să trăiești!

— Așa-i. Adevărat. E frig. Și ce faci? Cum o duci?

— Prost, cucoane, iarna bate la ușă.

— Așa, va să zică... iarna. Iar tu ai da trei ierni pe o singură vară, nu-i așa, Xenofane?

— Să trăiești, cucoane, așa-i.

— Și ce-ai pus deoparte pentru iarnă?

Ai mălai să-ți ajungă?

— Pe sponci, boierule.

— Și-o găină pe lingă casă, o vacă?

— Îți bați joc, cucoane, de un om sărman. Singurele mele găinușe sînt copilașii. Iar o vită? O singură vităsoară — nevasta.

— Ia spune, Xenofane, spune drept, ai vrea o vacă?

— De unde pînă unde o vacă la mine, cucoane? Barem de-aș avea mălai pentru plozi.

— Te întreb, vrei o vacă?

— Ei, și dac-o vrea, ce-i?

— Dacă vrei, a ta va fi cea mai bună junincă din cireada mea, dar trebuie s-o dobindești.

— Cum, boierule?

— Simplu ca bună ziua. Uite, vezi lacul? Apla e rece, rece ca gheața. Ești în stare să intri în apă pînă la gît și să stai așa pînă în zori? Dacă te dovedești în stare, capeti cea mai bună vacă și un car de porumb și cu strujeni cu tot. Ai să ai și nutreț și mălai pentru copii. Ei, ce zici, primești?

— Și dacă n-o să pot?

— Însamnă că așa e voia Celui de Sus. Pesemne că nu vrea el să ai parte de o vacă.

— Mă prind, cucoane, dar mai fâgăduiește-mi ceva.

— Ce anume?

— Pune oamenii să ațite un foc pe malul apei și să-l țină treaz toată noaptea.

Boierul se înecă de ris.

— Și-o să încălzească lacul?

— Nu știu. Dar focul să ardă.

— S-a făcut, Xenofane. Focul o să ardă.

Și către vîtaf:

— Pune să se aprindă felinarul cel mare în fața curții. Chiar eu să am grijă ca toate să fie cum se cuvin.

Miezul nopții. Bate un vînt rece și tăios. Dinspre lac adie suflarea înghețată a apei. Dar pe mal, focul arde, amintind căldura, se luptă cu vîntul.

— Stă?

— Stă, cucoane!

— La toți dracii!... Dar nu-i nimic. Pînă la zău mai e mult. N-o să poată.

S-au scurs două treimi din noapte. Vîntul s-a potolit, dar o ceață usturătoare s-a așternut peste lac. Focul se luptă cu ceața.

— Stă?

— Stă, boierule!

— Nu-i nimic. O să cadă lat pîn' la urmă.

Se crapă de zău. Boierul singur o pornește spre lac.

— Măi țigane, trăiești?

— Trăiesc, cucoane...

— Ieși din apă. Dați-i un cojoc și duceți-l la curte.

Oamenii îl ascultă.

— Rachiu!... Bea, țigane. Bea și povestește la ce ți-a ajutat focul.

— Focul... m-a ajutat. Cînd simțeam că sînt gata-gata să mă duc la fund, ajungea să arunc o privire la foc — și parcă prindeam noi puteri.

— Cum asta?

— Flăcările îmi aduceau aminte că mai e foc pe lume. Că pe lume se află oameni de omenie. Asta mi-a dat puteri. Și m-am gândit la copilașii mei, sărmanii, care au nevoie de mine.

— Dați-i cea mai bună junincă. Și un car cu porumb și cu strujeni. Mergi, Xenofane, de-ți alege singur toate...

Bătrînul boier zace învelit în blănuri. Tremură de frig. Sobeles plesnesc de căldură, iar slujitorii tremură de frică să nu ia foc casa. Dar lui i-e frig. Nu-i ajută nici vinul, nici coniacul. Trimite după Xenofon.

— Xenofane, îngheață singele în mine. De ce oare?

— De aceea, boierule, că n-ai iubit pe nimeni, că n-ai știut ce-i mila. Dragostea încălzește. Dar tu ai asuprit oamenii și ai semănat ură. Ura e rece. Uite, frigul asta te înconjoară. Degeaba focul, degeaba cojoacele.

Pe boier l-au găsit înghețat.

Iar eu, cel ce aștern în idiş această povestire populară românească, auzită din gura unui prieten drag, un îndrăgostit de cei truditori și un neobosit scormonitor în adîncurile înțelepciunii populare — și mie mi-a ajuns, nu o dată, apa la gît. Și cînd mi-era mai greu, Xenofon, țiganul, apărea pe mal, ațînd focul. Și mă salva.

De aceea, am însemnat-o cu recunoștință în grafiul meu matern și am închinat-o amintirii celui om neprețuit, a cărui prietenie mi-a încălzit inima.

E doar o picătură din tot cei-i datoriez.

M. EMANUEL

MICROBIBLIOGRAFIE BARBU LĂZĂREANU (110 ani de la naștere)

- Născut la Botoșani în 1881. A urmat Liceul „Laurian” din acest oraș.
- A debutat cu o traducere din idiş în română a unui poem de Morris Rosenfeld („Idi” Morris Rosenfeld), la „Revista Idei”, nr. 8/1901.
- În 1906 a înființat revista umoristică „Tîvil-Cazon”.
- În 1907 a fost expulzat din țară, ca „primejdios” pentru ordinea statală. A ajuns la Paris, unde și-a continuat studiile de filologie.
- După întoarcerea în țară, între 1919—1930 a ținut cursuri de istorie a literaturii române și idiş, folclor și lingvistică românească la școala „Mina și Carolina Löbel”, apoi la Universitatea Populară a Uniunii Evreilor Români (alături de H. Sanielevici, Gala Galaction, I. Brucăr, H. Steinberg ș.a.).
- În perioada interbelică a fost redactor la „Adevărul” și „Dimineața”.
- După eliberarea României de fascism, pînă la sfîrșitul vieții a fost director general al Bibliotecii Academiei Române.

- A murit la 19 ianuarie 1957.
- A colaborat la peste 20 de publicații.
- Autor de cărți de istorie literară: „Anton Bacalbașa” (1922), „Cîțiva poezii” (1924), „Umorul lui Haidjue” (1927), „Glose și comentarii de istoriografie literară” (1938) — reeditate a ciclului de broșuri „Cu privire la...” (despre viața și opera unor scriitori de seamă români și despre probleme de lingvistică românească), de biografii ale unor personalități culturale românești (Constantin Radovici, Agatha Bărescu, Nora Marinescu) — (1917), „Lespezi și moloz din templul lui Epidam” (despre activitatea dr. Russel, unul dintre întemeietorii mișcării social-democrate românești, despre lucrările umoristice ale dr.-ului Ferester etc.) — (1924), editor al poeziilor lui Caragiale (volumul „Caragiale — versuri culese și adnotate”) — (1922); al „Criticilor” lui Dobrogeanu-Gherea (volumele IV și V).

DESPRE PREZENȚA EVREILOR ÎN DACIA

Această știre o găsim în paragraful I din *Partea întâi*, denumită „Originea și dezvoltarea diverselor neamuri și religii din Dacia”, a lucrării reverendului **Andrei Ilia**, licențiat în litere și doctor în filozofie, profesor permanent la Academia Claudiopolitană (Clujeană) de oratorie, publicată la Cluj în anul 1730, luna august.

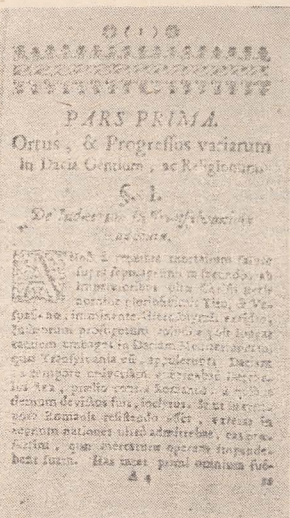
Referitor la sosirea evreilor pe teritoriul patriei noastre, **Andrei Ilia** preciza că, după anul 70, anul distrugerii Ierusalimului de către împărații romani **Titus** și **Vespasian**, „în Dacia Mediteraniană care este Transilvania, au descins, după îndelungi peregrinări, grupuri ale refugiaților evrei. Întreaga Dacie era cîrmuită în timpul acela de regele **Decebal** (87—106), vestit prin lupta sa contra romanilor, de care a fost învins până la urmă. Deoarece trebuia să se reziste romanilor în timp, acesta [Decebal] introducea în regat, din proprie inițiativă, neamuri străine [...] Între acestea, primii au fost evreii, cărora în scurt timp li s-a permis intrarea, cu drept de cetate, din Valahia Transalpină [Muntenia] în Transilvania, cu titlu, în primul rînd, de a se ocupa de negustorie și de a strînge aur din apele aurifere ale Transilvaniei. Orașul numit **Thalmus** [comuna Tâlmăciu de azi], ridicat pe propria lor cheltuială, care s-a extins apoi, prin afluența armenilor, grecilor, tracilor, moosilor și tribailor, într-un foarte înfloritor tirg, a fost întărit și împodobit cu foarte vestita fortăreață **Turnu Roșu**, durată de templieri. Evreii s-au înmulțit între timp, nu numai în Transilvania [...]”.

Asemenea constatări se află menționate și în lucrarea lui **J. F. Neigebaur**, intitulată: „Beschreibung der Moldau und Walachei, I. Teil” (Descrierea Moldovei și a Valahiei. Partea I ed. a II-a, Breslau), din anul 1854, unde se subliniază că, sub împăratul roman **Titus**, care a învins în luptă și a distrus Ierusalimul, mulțimi de evrei au fost răscumpărate din Palestina. (Era obiceiul cuceritorilor de a deporta pe degredații și militarii țării învinșe, spre a evita răscoalele. Ca și în alte țări, țărani și populația urbană săracă au rămas pe loc). Aceștia și-au organizat primele așezări în aceste țări (Moldova și Valahia). Trebuie ținut seama și de faptul că în Legiunea a V-a romană folosită de **Traian** în luptele sale pentru cucerirea Daciei au fost și luptători evrei, apreciați de romani pentru curajul lor în luptă. „Se spune — continuă **Neigebaur** — că **Decebal** le-a dat orașul **Thalmus** (Tâlmăciu din Transilvania), nu departe de trecătoarea **Turnu Roșu**, ca loc de așezare, un oraș care chiar și în evul mediu încă mai era foarte important pentru comerțul său”.

Din cele două surse rezultă caracterul ospitalier de care strămoșii românilor — ca, de altfel, și românii — au dat dovadă.

În același paragraf despre evrei, **Andrei Ilia** amintește că aceștia s-au înmulțit nu numai în Transilvania, ci și „în Ungaria chiar, încît diverși regi apostolici aveau să statueze măsuri de constrîngere” împotriva lor. El amintește, în acest sens, despre măsura regelui ungur **Andrei al II-lea** (1205—1236), „care le interzicea strict evreilor Ungaria, exceptînd regiunea **Szabolcs**, **Repec** și **Imprejurimile**”, precum și decretul regelui ungur **Ludovic I** (1342—1382), în care se preciza: „Dacă vor renunța la credințele lor greșite, evreii vor trebui să fie recunoscuți drept unguri, cu uzul privilegiilor, în caz contrar trebuind a fi alungați cu toții din Ungaria”.

De constrîngeri religioase și de măsuri discriminatorii au avut parte și alte naționalități, inclusiv populația majoritară a Transilvaniei — românii, deposedați, prin actul de tristă amintire „Unio trium nationum” (1437), pînă și de drepturi politice.

În ceea ce privește evreii, ei sufereau o dublă persecuție: națională și religioasă. „Pe ici, pe colo, în Transilvania — conchidea **iezuitul** **Andrei Ilia** —, ca să nu spun nimic de Ungaria [care era și ea sub dominația habsburgilor], rămîn însă pînă și acum urmași ai acestor nefericiți [...] îndeosebi în **Alba Carolina** [**Alba Iulia**], unde, sub paravanul unei locuințe în afara orașului se îndeplinesc ritualuri religioase în zile determinate”.

Dr. AUGUSTIN DEAC

O CANĂ CU LACRIMI

„NU TREBUIE SĂ ABANDONĂM VALORILE UMANE”

Cuvinte înscrise în noul jurnal despre ororile din ghetoul Varșoviei, precum și despre perioada 22 iulie 1946 — 16 ianuarie 1943, cînd naștiții au decis „rezolvarea” problemei evreiești printr-o exterminare masivă. Autorul jurnalului, **Abraham Lewin**, profesor de ebraică, descendent al unei familii hasidice, militant sionist, el însuși închis în Ghetoul Varșoviei — creat de naștiți la 16 noiembrie 1940 —, împreună cu alți 400 000 de evrei polonezi, izolați de lumea exterioară. Aici, în acest infern, a decis, riscîndu-și viața, să înregistreze în idish tragedia sa, a întregii sale familii și comunități, dorind să lase posterității încă o pagină scrisă cu sîngele poporului evreu nevinovat, o pagină de istorie care acuză.

Teama, torturile, asasinarea, malnutriția (rația zilnică a alimentației pentru evrei era, în 1941, de 184 de calorii, față de 2613 pentru germani), anihilarea psihică, cu metode din ce în ce mai rafinate, a evreilor polonezi, sînt consemnate metodic în jurnalul lui **Abraham Lewin**, „cu rigoarea unui proces verbal”.

Pagini de durere, ascunse în vase pentru lapte și lădite de metal, această „arhivă secretă” a fost descoperită în 1946 și 1950, sub molozul și dărîmăturile care acopereau străzile **Novolipki** și **Sfetojerska**.

Timp de aproape 40 de ani, manuscrisul a fost cunoscut numai de doi specialiști în idish și polonă. Jurnalul, „O cană cu lacrimi”, redă viața din ghetou, aspecte din activitatea populației evreiești în permanentă luptă pentru supraviețuire, modul în care aici era folosită mina de lucru, corelînd tragedia individuală cu cea a colectivității într-o permanentă hărțuire.

„Acțiunea” de la 22 iulie 1942 — desfășurată într-o perioadă cînd între 2 000 și 10 000 de evrei erau deportați, în fiecare zi, spre lagărul de la **Treblinka**, pentru a fi exterminați — este înregistrată de **Abraham Lewin** în termeni duri, necruțători, marcînd astfel simțămîntele celor din jur, cit și propriile-i sentimente.

Scurte însemnări, ca niște sentințe „...în

evreu s-a întors; a lucrat ca gropar la **Treblinka**... povestește lucruri incredibile și înfricoșătoare...” sau „am înținit o fată din micul oraș **Wawolnica**... fata mi-a dat o imagine înspăimîntătoare despre masacrul care a avut loc acolo...” — alcătuiesc un sfîșietor document, ajuns în minile noastre, despre atrocitățile săvîrșite atunci, în zilele demenței brune, o condamnare.

În mod diligent, **Abraham Lewin** a prezentat aceste dureroase evenimente din Polonia ocupată de naștiți, devenită pentru evrei o închisoare, creînd teren întrebării: „este oare întregul popor german vinovat, responsabil pentru crimele hitleriste?”

Încercînd să respingă concluzia pe care cumpletele trăiri, mărturisirile celor din jur l-au obligat s-o așeze în finalul jurnalului său, **Abraham Lewin** și-a manifestat mîhnirea față de faptul că poporul german, în totalitatea lui, a dat naștere la o asemenea plagă, hitlerismul, l-a maturizat și sprijinit.

„Doresc să trăiesc sfîrșitul războiului și apoi încă o jumătate de oră”, spunea una dintre prezentele jurnalului lui **Lewin**. Soarta lui **Lewin** însă, a rămas necunoscută; nu se știe dacă a supraviețuit ororilor. Au rămas doar mărturiile sale închise într-o „cană cu lacrimi”, pe care trebuie s-o avem permanent pe masa noastră.

Prezentînd în „*Jewish Chronicle*” ima-

FEMEIA LUI LOTH*

Comentariu privind comandamentul biblic „Să nu uciți!”, justificare a datoriei față de sine (potențare a sentimentului existenței prin scris, reflecție atribuită unuia dintre protagoniștii cărții, **ziaristul** **Adrian**), față de istoria colectivității careia îi aparține (pendularea prezent-trecut din întreg comportamentul **Tisei**, supraviețuirea a pogromului legionar din ianuarie 1941 la **București**) și, totodată, autoanaliză, în autentic spirit iudaic, generată de dorința înțelegerii „esenței intimplărilor” trăite, cu alte cuvinte, a descoperirii cauzalității fenomenului social, cartea **Taniei Lovinescu**, „*Femeia lui Loth*” este o secvență-evocare a Holocaustului din România și a memento cu valoare pedagogică adresat umanității.

Fundamentată pe cultul vieții — concepție despre lume profund iudaică — cartea **Taniei Lovinescu** e constituită pe ideea de datorie într-un sens sacru, fiindcă îndărătnicia de a trăi a mamei și a fiicei celui omorît de legionari și spînzurat — alături de zeci de alte victime — într-unul din clișeele de la abatorul bucureștean vine din conștiința datoriei de a păstra vie memoria celui ucis. Semnificativă în acest sens este și simbolistica lucrurilor aparținînd celui dispărut: „Tata cînta la vioară, mărturisese **Tisa**. O mai avem și acum... Stă sub dulapul din suferagerie... mama o șterge de praf, citeodată o mîngie. Nici nu o vinde, nici nu o dăruiește. Avem o mulțime, de lucruri rămase de la el și stau așa, de douăzeci de ani. Inutile și importante...”

Metaforă a „femeii lui **Loth**”, întorcînd capul înapoi spre **Sodoma** și **Gomora** în flăcări și împietrit în așa, transformată într-un bloc de sare, vîscind clipa vi-zionii ororii, **Tisa** există pentru a împlini o misiune. Acea de a face ca trecutul să nu fie uitat, ignorat, minimalizat. Aceasta o ajută să-și refacă echilibrul moral de attea ori primejdii (decepția în căsătorie, handicapul „dosarului” etc.). Speranța în mai bine, meliorismul, ce constituie o altă componentă a concepției iudaice despre lume, nu are nimic de-a face, în cazul **Tisei**, cu speranța-consolare, care prelungește chinul cu buretele muat în oțetul falsei în-viorări. A spera nu înseamnă pentru **Tisa** a visa cu ochii deschiși, ci a-și asuma o responsabilitate pînă la capăt, a face media între optimism și luciditate. **Tisa** nu perorează despre ceea ce este recunoscut ca virtute specific iudaică: dragostea de familie. Ca-n orice sentiment profund e nevoie de intimitate și tăcere. Dar existența ei întregă, de la gesturi mărunte (ocrotirea zi de zi a mamei traumatizate de decenii datorită șocului emoțional suferit la aflarea știrii asasinării tatălui **Tisei**) pînă la opțiuni de viață (mariajul cu **Virgil**, din recunoștință, fiindcă familia lui le-a adăpostit în acele momente grele, salvîndu-le viața cu riscul propriei vieți) o probează. Revelatoare pentru efectul față de mamă este momentul ulterior aprinderii lumînărilor de **Sabat**, cînd **Adrian**, invitat în casa **Tisei**, repetă un gest făcut, probabil, de cel ucis în pogrom, declanșînd o puternică reacție emoțională din partea mamei. **Tisa** se apleacă spre fotoliul unde șade bătrîna și-i șoptește cîteva cuvinte, liniștind-o.

Este în acest gest mai multă poezie a devoțiunii decît în orice declarație em-fatică la temă.

Una din parantezele cărții o constituie scurta incursiune în trecutul obștii evreiești din România, sub raportul contribuției evreilor la importante momente istorice și culturale românești: „Pot să-ti vorbesc despre anul 1848 și participarea multor evrei, printre care pictorii **Barbu** **Iscovescu** și **Rosenthal**, argumentează **Tisa**, despre războiul de independență cu sute de voluntari evrei și ambulanțe, spitale, medici; despre războiul din 1916 și lupta dusă în tranșee. Dar în cultură? Se poate vorbi despre istoria lingvistică fără **Tiktin**, **Gaster**, **Bick**, **Săineanu**, **Graur**? Despre literatura modernă fără **Tristan Tzara**, **Voroncea**, **Blecher**, **Sasa Pană**, **Fundoiu**?”

Vibratila, sensibilă la lucrurile data-toare de poezie pentru cei ce știu, vadă, pentru „neprofesioniști”, care preferă spontaneitatea actului poetic falsificării lui prin rutina „meseriei”, **Tisa** e, totodată, discipola lui **Spinoza**, pentru căsă actul opțiunii înseamnă a scoate pasiunile din domeniul inconștientului în lumina rațiunii. Alegerea profesiei de arhitectă a protagonistei e justificată de vocația ei de a construi, de a ordona visul, pasiunea pentru istorie — de conștiința transiterii lecției acesteia generațiilor viitoare, prietenia pasionată pentru **Adrian** e filtrată prin aprecierea calităților sale morale. Exaltarea e temperată de luciditate, ambele — componente esențiale iudaice, cu funcții complementare: fantezia și pragmatismul — creatoare de civilizație.

Datoria de a nu uita a eroinei, alter ego al autoarei cărții, are, de asemenea, rădăcini ancestrale, demonstrînd justetea reflecției lui **Napoleon** privind penitența unui popor care comemorează (e vorba de **Tisa** Be'Av) un dezastru petrecut în urmă cu două mii de ani.

Remember-ul ororilor pogromului din 21 ianuarie 1941 retrăit în starea de spirit a **Tisei**, a mamei sale, a prietenilor familiei conferă un sens anume vieților frînte de barbarie, de ilogic unei doctrine promovind ura de rasă. Trauma lui **Mauriciu Segal**, a cărui familie a fost deportată și ucisă în Transnistria, spaima **Tisei** de cuvinte — aparent — cu aer științific, exacte, curate, precise, aiudoma celor folosite în rapoartele comandantilor de lagăre naziste, cum ar fi termenul

experiment (referitor la oameni), însemnînd pentru ea inimaginabile suferințe ale deținuților îndurînd astfel de experimente, „poate **Mengele**” (precizează ea), pîdurea arsă de legionari la **Soveja**, atacul comis de legionari asupra elevului de liceu **Marian Weiser**, în ianuarie 1941, imaginea de pe fotografie a lui **Ben**, scutundat cu vasul „**Struma**”, strădaniile medicului român ieșean, adunînd documente pentru alcătuirea unei cărți despre pogromul de la Iași, judecarea unor copii evrei, între 13 și 16 ani, condamnați pentru „crima” de a fi luptat împotriva fascismului, fapte de viață prezente în discuțiile diferitelor personaje ale cărții, se constituie în fundalul tragediei generale a evreilor din România în timpul dictaturii antonesciene.

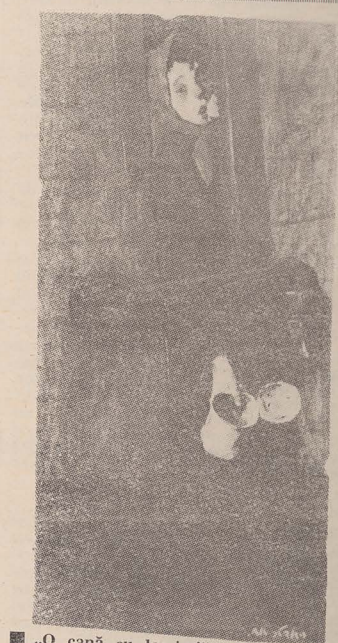
Sînt selectate detalii semnificative din timpul Holocaustului în România, aparent disparate, dar întîlnindu-se apoi și tesîndu-se între ele, capătînd conturul compact al desenului proiectat de aut-oare.

De altfel, tehnica comportamentistă („tăcerile **Tisei** populate cu oameni, cu umbre”), metoda proustiană a sugestiei cu implicații largi în derularea îndărăt a evenimentelor (mirosul gutuiilor, de pildă, în care se puneau cuișoare pentru sărbătorile de toamnă, provoacă **Tisei** reveria întregii lumi a copilăriei sale) sînt principalele formule compoistice în conturarea personalității protagonistei cărții.

Emblematic pentru destinul autoarei înseși, „*Femeia lui Loth*”, cel de-al doilea roman al **Taniei Lovinescu**, terminat în 1984, la **București**, și făcînd **Alia**, aiudoma celei ce l-a scris (cartea a apărut în **Tel Aviv**, în 1990), se constituie, totodată, într-o necesară plecare a frunții, acum, la o jumătate de veac de la comemorarea pogromului legionar din ianuarie 1941 de la **București**, în memoria victimelor Holocaustului din România.

* **Tania Lovinescu**, „*Femeia lui Loth*”, Ed. Papyrus, 1990, **Tel Aviv**.

E. SUHOR

„O cană cu lacrimi” — pictură de ALFRED ADLER

gini din acest jurnal, **Neroli Lawson** conchidea: „Cei născuți după război trebuie să citească această carte”, nu pentru a adînci amărăciunea, ci pentru a se informa, ei trebuie avertizați; pentru a nu uita. **Abraham Lewin** „ne povestește despre abisul cruzimii și distrugerii, dar și despre puterea vieții și a spiritului”.

ARHEOLOGIA ÎN ȚARA SFÎNTĂ

Descoperirile arheologice au confirmat prezența omului pe teritoriul Țării Sfinte ca mii de ani înaintea erei moderne. Kathleen Mary Kenyon (1906—1978), autorea lucrării de referință pe care încercăm să o prezentăm, fiica lui Sir Frederic Kenyon (fost director a lui British Museum), și-a dăruit o parte a vieții sale arheologiei israeliene (săpăturile de la Ierihon în perioada 1952—1958 și, ulterior, săpăturile de la Ierusalim, publicarea lucrărilor sintetizând rezultatele și expunând opiniile autoarei).

Structura lucrării „Archaeology in the Holy Land” este următoarea:

Prefața (autor T. A. Holland de la Oxford, scrisă în sept. 1978; se face o prezentare a lucrării; se arată în ce măsură trebuie să se țină seama de cercetările arheologice ulterioare aceluia autoarei, se fac considerații asupra metodei cu testare carbon 14, se confirmă concluzia autoarei din prima prefață scrisă de ea, în sensul că Biblia trebuie privită drept „cel mai mare document literar d.n. lume”), liste ale schițelor și ilustrațiilor, lămuriri referitoare la fotografiile reproduce.

Introducere, considerată ca prim capitol al cărții și intitulată „Situația Palestinei în istoria Orientului Apropiat” (se susține teza că Orientul Mijlociu este locul în care „s-au făcut primii pași în lungul proces prin care omul a încetat să fie un sălbatic, un vânător și a devenit un locuitor al lumii civilizate; se fac considerații asupra paleoliticului, mezoliticului, neoliticului în Palestina; se pune accentul pe ideea rolului de coridor pe care Palestina l-a jucat pentru armatele Egiptului și pentru dușmanii săi; se schițează un scurt istoric al cercetărilor arheologice din Palestina, accentuându-se asupra importanței ceramicii și sunt furnizate amănunte cu privire la limitele în care nu se poate pune bază pe cronologia rezultând din testarea cu carbon 14).

Capitolul al II-lea, intitulat „Începuturile vieții sedentare” (descoperirile din grotle de pe Muntele Carmel; erau vânători și se hrăneau cu carne de gazelă și cu pește; se arată cum s-a făcut trecerea la ocupațiile agricole și aici sînt folosite descoperirile de la Ierihon; se vorbește de construcții de locuințe, de comerț și de „aptitudini pentru religie și artă” ale oamenilor Ierihonului în ieșirea cu „cranile-portret” care au fost găsite acolo).

Capitolul al III-lea — „De la primele așezări la începuturile civilizației” („Palestina reprezentată prin Ierihon — scrie autoarea — poate pretinde, pe bună dreptate, a fi unul din locurile în care s-a desfășurat trecerea de la viața nomadă la existența sedentară, ceea ce constituie o condiție preliminară a oricărei dezvoltări spre civilizație”).

Capitolul al IV-lea este intitulat „Perioada protourbane”.

Capitolul al V-lea, cu tema: „Statele-orașe în epoca bronzului timpuriu” (principalele idei cuprinse în capitol: a. mileniul al III-lea î.e.a. este caracterizat prin apariția marilor imperii ale lumii antice și a documentelor scrise, adică a începutului istoriei; b. Palestina devine și rămîne o țară a statelor-cetăți; c. n-a existat aici, în această perioadă, vreo putere politică importantă, deduce autoarea; d. garnizoane egiptene au existat în țară, de exemplu la Bet Shean, dar nu și o dominație egipteană reală a țării; e. în această perioadă, Ierihonul era un oraș înfloritor, cu case solide).

Capitolul al VI-lea se ocupă de „Sosierea amoritilor” nomazi (privită ca o „catastrofă istorică” — vom reveni asupra acestui punct de vedere al autoarei; „Noii veniți erau esențialmente nomazi. Ei au distrus orașele existente, dar n-au creat altele ale lor”).

Capitolul al VII-lea „Epoca bronzului mijlociu și hicsosii” — relevă că, în acel timp, apare o nouă ceramică, se faurește noi arme, renaște viața citadină; dovezi ale aceleiași civilizații materiale se cunosc la Megiddo, Ierihon, Gezer; autoarea consideră că hicsosii erau semii, dar au absorbit și elemente nesemite; se emit aprecieri detaliate în legătură cu termenul „habiru”, considerându-se că e vorba de muncitori, soldați mercenari și uneori sclavi și admitându-se, în final, legătura dintre „habiru” și termenul egiptean „apiru”.

Capitolul al VIII-lea este intitulat „Faza finală a epocii bronzului și venirea israeliților” (Ierusalim, Gezer, Hazor sînt menționate în scrisorile de la Amarna; grupurile de „habiru” ar fi profitat de rivalitățile dintre cetăți și ar fi cerut sprijinul egiptenilor).

Capitolul al IX-lea — „Filistenii și începuturile epocii fierului timpuriu” (în unele locuri aceștia au distrus vechile așezări canaanite și au întemeiat altele ale lor, preluând cultura canaanită, între 1200—1000 î.e.a. Palestina a fost împărțită în trei sfere de influență: canaanită, filisteană, israelită, iar Ierusalimul, Bet Shean și Gezer — alături de alte așezări au rămas un timp canaanite; perioada dominației filistene este considerată ca una de opresiune, dar și de stimulente național, deoarece revolta condusă de Saul în anul 1030 î.e.a. a pus bazele viitorului regat unit al lui David).

Capitolul al X-lea — „Monarhia unită” (David aduce la putere și creează un regat independent, fără ca politica sa teritorială să poată atinge și regiunea de coastă a filistenilor, ce vor reapărea în sec. al VIII-lea și al VII-lea ca un grup independent; în legătură cu dominația lui Solomon, se subliniază că există considerabile surse literare, dar nu prea multe de natură arheologică; despre Solomon autoarea scrie: „Bogăția lui Solomon va fi fost obținută, în special, prin folosirea iscusită a situației geografice a Palestinei pentru a-și consolida poziția”; se fac referiri amănunțite la săpăturile conduse de Yadin la Hazor și la concluziile acestuia privind similaritățile dintre Hazor, Gezer, Megiddo. Merită relevată părerea autoarei că statul lui David și al lui Solomon este un stat unitar și nu o uniune personală, cum greșit a fost caracterizat de alți cercetători).

Capitolul al XI-lea este intitulat „Regatele lui Israel și Iuda”.

Capitolul al XII-lea — „Căderea regatelor evreiești și perioada postexilică” — analizează, printre altele, din punctul de vedere al arheologiei, cuceririle succesive: asiriană, babiloniană, persană.

Appendicele precizează locurile unde s-au făcut săpături (sînt indicate, în dreptul fiecărei localități, excavațiile întreprinse și rezultatele obținute, precum și concluziile cercetătorilor; printre locurile menționate se află: Arad, Ashdod, Ashkelon, Beer Sheva, Bet Shean, Gezer, Hazor, Ierihon, Ierusalim, Me-

giddo, Tell Quasil, Timna) și oferă o scurtă bibliografie generală, indice de locuri și de nume proprii).

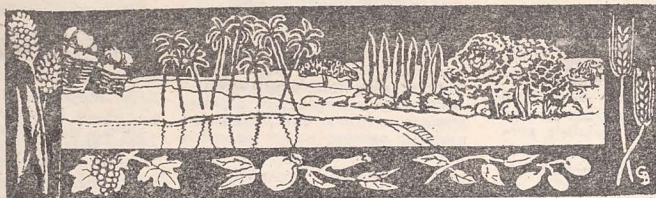
Cartea cuprinde bogate ilustrații, schițe, hărți. În josul fiecărui capitol este indicată bibliografia de specialitate.

Dacă ar fi să facem unele aprecieri de ordin general, am observa că autoarea este prudentă în concluziile pe care le deduce din datele arheologice, că principalele teze ale lui Yadin sînt acceptate doar cu mici rezerve, că se fac comparații de ordin istoric care — în opinia noastră — se bazează, uneori, pe imagini tip, clișee, de mult depășite, ca de exemplu: unele invazii — în capitolul despre amoriti — sînt comparate din punct de vedere al efectelor cu „neagra epocă a Europei care a urmat căderii imperiului roman în fața atacurilor barbarilor nordici în sec. al V-lea al erei moderne”. Idei asemănătoare sînt re-luate în capitolul al IX-lea, în care se afirmă: „În jurul anului 1200 înaintea erei actuale, s-a produs o întrerupere catastrofală a civilizației pentru întreaga Mediterană orientală, rezultind o epocă neagră, foarte asemănătoare celei ce a urmat sfîrșitului imperiului roman în Europa”. Asemenea întreruperi catastrofale, în civilizația umană, nu au avut loc. Pe de altă parte, teza „întunecatul ev mediu” a fost demult părăsită; iar în al treilea rînd, comparațiile — am putea spune spengleriene — dintre epoci diferite sînt istoricește false.

O altă remarcă a noastră ar fi aceea că lucrarea trebuie folosită ținîndu-se seama de descoperirile arheologice ulterioare. Dar succesele sale edicii dovedesc interesul pe care l-a trezit și actualitatea pe care și-a păstrat-o.

! Kathleen M. Kenyon. *Archaeology in the Holy Land*. Printed in Great Britain, 1979. Fourth Edition, 360 p. Ediții anterioare: 1960, 1965, 1970.

BETINIO DIAMANT

INFLUENȚE IUDAICE ANTICE

R.C.M. publică sporadic, sub semnături diferite, informații despre morala și cultura pe care lumea antică iudaică și cea greacă le-au lăsat moștenire istoriei omenirii.

Mai puțin s-a vorbit de raporturile dintre cele două popoare antice și vom încerca să dam o imagine asupra acestora privind dinspre aportul iudaic în lumea greacă antică. Azi este un truism al culturii moderne să se vorbească despre moștenirea greco-iudaică. Însăși Biblia s-a transmis și pe calea traducerii grecești (Septuaginta).

Contribuția religiei iudaice la sincretismul elen este deosebit de importantă și bogată în consecințe pentru viitor. Se știe că, îndeosebi, după ce Alexandru cel Mare (356—323 î.e.a.) a realizat cuceririle sale, coloniile evreiești s-au înmulțit în bazinul Mării Mediterane, mai ales în Egipt, Siria și Asia Mică. Aceste mici colonii aveau o populație foarte activă, care — deși foarte atașată tradițiilor iudaice, continuînd să practice prescripțiile Bibliei — adopta limba și modul de viață în care era instalată. Membrii ei deveneau funcționari publici și erau în relații foarte bune cu autoritățile. Se știe că Ptolomeii (323—30 î.e.a.) și Seleucizii, pînă la Seleucus al IV-lea, i-au privilegiiat pe evrei, care, în schimb, erau foarte devotați. Coloniile evreiești recunoșteau autoritatea religioasă a Ierusalimului și contribuiau la întreținerea Templului. Nu mai puțin, coloniile erau în conflict cu particularismul statului teocratic evreu al Ierusalimului care avea de luptat împotriva tentativelor cuceritoare ale Seleucizilor. De reamintit că, după Alexandru, regiunea Țării Sfinte a depins de regatul Ptolomeilor (301—198 î.e.a.), dar căzu apoi sub dominația Seleucizilor. După persecuțiile lui Antiochus al IV-lea (176—164 î.e.a.), evreii, învingînd armatele acestuia, obținură libertatea religi-

oasă și, în 142 î.e.a., pe cea politică. Evreii dispersați, în ciuda frecventelor persecuții religioase de pe teritoriul Israelului, aplicau tradiția iudaică a universalismului religiei lor naționale și constituiau, în acest punct de vedere, un exemplu pozitiv și atrăgător, printre națiuni. Mulțumită distanței de Templu și renunțării la prejudecățile care-i izolează pe coreligionarii lor de păgini, ei au putut să dea acestui universalism o amploare pe care, practic, nu a avut-o în prea mare măsură pe teritoriul dependent de Templu, din cauza opoziției unor extremiști.

Cea mai dezvoltată colonie este cea de la Alexandria, unde evreii își uită, parțial, limba, dar citeșc Biblia în traducere greacă, celebra Septuaginta (tradusă în sec. al III-lea î.e.a.). Mulți evrei sînt inițiați în filosofia greacă și, pentru a demonstra aceasta, ca și pentru a dovedi anterioritatea și superioritatea gin-dirii iudaice, ei ne arată în ce grad este filosofia greacă tributară Bibliei. Informația este dată de Philon (13 î.e.a. — 54 e.a.).

O bogată literatură în limba greacă reia ideea epocii mesianice și a înfrîngerii dușmanilor iudaismului. Numeroase lucrări apologetice grecești sînt publicate la Alexandria; în ele se tratează despre creație, judecata de apoi, unitatea divină. Este vorba despre literatura scrisă în special în secolele al III-lea și al II-lea î.e.a. Din toate rezultă concepția monoteistă pe care, pînă atunci, nici filozofii, nici doctrinele religioase nu o prezentaseră astfel. Toate acestea au făcut să pătrundă la publicul grec trăsăturile caracteristice ale religiei mozaice.

O teologie simplă prin austeritatea ei și a cultului aferent, puritatea moralei atrag spre iudaism și Israel lipsurile pe care le socau imoralitatea și lipsurile unor culte orientale. De unde o grupare a diverse secte iudaizante în jurul sina-

SE REFACE UN SISTEM ECOLOGIC ÎN DEȘERT

Cindva, Negev-ul era o regiune a-colo înfloritoare, dar s-a pus o subdominația unor locuitori care, stabilindu-se în Țara Sfîntă după cucerirea romană și nefiind legați sufletește de acest pămînt, l-au lăsat în paragină. Există, totuși, posibilitatea de a-l regenera pentru a redeveni o regiune în care să poată trăi o mare parte din populația în creștere a Israelului. De altfel, această posibilitate a fost dovedită de evreii care au repopulat zona Beer Sheva și au creat acolo și o vegetație abundentă.

Keren Kayemet LeIsrael, organizația fondată în 1902, și-a propus să reducă la viață terenuri altădată înverzite, azi un pustiu dezolat. Astfel, de la crearea sa și pînă în prezent, în Eretz Israel au fost plantați de către această organizație peste 180 de milioane de arbori.

În prezent, Keren Kayemet LeIsrael a demarat un program de mare anvergură: e vorba de transformarea în savană a celor mai aride zone din Israel. Experții acestei organizații pleacă de la un plan îndrăzneț: ei intenționează să pună în valoare anumite zone ale deșertului Negev, creînd deliberat o savană acolo unde n-ar putea să existe o pădure, adică recreînd imense spații ierboase, cu buchete de arbori din loc în loc. Va fi prima tentativă mondială de savană artificială.

O plantație experimentală este în curs de realizare pe o suprafață de 120 ha, la nord de Beer Sheva, în valea Dudaïm. Se experimentează noi metode de captare a apelor de ploaie destinate irigațiilor arborilor și tufisurilor. Ele vor fi adunate și conduse prin canale de scurgere către terenurile amenajate pe versanții colinelor. La maturitate, acești arbori vor fi parte din „centura verde” care înconjoară capitala Negev-ului.

Acesta este un exemplu dintre numeroase acțiuni întreprinse de Keren Kayemet LeIsrael pentru restaurarea sistemului ecologic, altădată înfloritor în Țara Sfîntă.

gogilor. S-a dat numele de „cei care venerază pe Dumnezeu” celor care cre-deau în El, dar care nu aderaseră formal la iudaismul ortodox. Ei adorau pe Cel de Sus (Yistos, în grecește) și respectau unele reguli ale Torei, cum ar fi Sabatul.

Zeul frigan Salazios, al cărui nume era Kyrios (Senion), cu epitete ca „sfînt” și „atotputernic”, a fost asimilat de ei cu Dumnezeuul Bibliei, fiind recunoscut drept Kyrios Salazios și asimilat cu Kyrios Savaoth. Asimilarea Salazios = Savaoth duce, chiar, la un cult al Sabazistilor, răspîdit în Asia Mică. Istoria Romei pomeneste că, în 139 î.e.a., pretorul Cornelius Hyspalus expulzează din Roma pe evrei, care, prin religia lor, amenințau „să corupă moravurile romane”.

Evreii au fost considerați, de unii cărturari greci, o sectă particulară dionysiacă; astfel, Ptolomeu Filopater, în 217, Antiochus Epifanul, în 167, și Ptolomeu al XIII-lea (tatăl Cleopatrei) încearcă să-i asocieze pe evrei cultului lui Dionysos. Ei nu puteau înțelege specificitatea religiei mozaice, diferența esențială dintre monoteismul pur, iudaic și diferitele culte ale antichității.

Se consideră probabilă pătrunderea în cultul Cybelei (sec. al III-lea î.e.a.) a unor influențe ale monoteismului evreiesc. Există și o dedicație din epoca romană care dă zeului Attis (zeu frigan, asociatul Cybelei) numele de „Cel de Sus”, deși aceasta nu spune nimic. Ei încercau să toarne în tipare romane elemente iudaice, după cum, azi, unii ignoranți încearcă să toarne în tipare evreiești elemente neevreiești.

Au existat „secte iudeo-frigiene”, care au răspîdit printre greci doctrine iraniene sau babiloniene care, sub Ahemeneții (dinastia persană), au încorporat și credințe iudaice. Evreii, la rîndul lor, au răspîdit în lumea mediteraneană numeroase elemente de cultură din sursa irano-chaldeeană.

Grecii suferă influența unui iudaism „elenizat” care, împreună cu alte religii semitice, familiarizează lumea păgînă cu concepția unității și universalității divine, acțiune mult mai efecace decît influențele siriene, ceea ce se explică prin imensa răspîndire a comunităților evreiești, precum și prin profunzimea credinței lor. Nu e, deci, surprinzător că iudaismul este la originea pregătirii spiritelor pentru adoptarea principiilor esențiale ale unei noi credințe.

Z. KANTYMOŠ

MEDICINA ÎN CEL DE-AL TREILEA REICH ȘI IMPLICAȚII MODERNE

„Istoria se repetă. Astăzi evreii sint amenințați din nou cu distrugerea prin gazul german”, a afirmat dna Vera Wollenberger la începutul conferinței sale intitulată: „Medicina în cel de-al treilea Reich”. Ea fusese invitată de Societatea pentru colaborare creștină-evreiască, din Aachen, să vorbească în cadrul proiectului de cercetare cu tema: crimele național-socialiste și eutanasia.

Verei Wollenberger i-a fost decernat — în septembrie 1990 — Premiul pentru Pace din Aachen, pentru angajarea ei în mișcarea de opoziție din fosta Republică Democrată Germană. Ea a fost acolo cofondatoarea unor grupe ecologice, a unor cercuri pacifiste și a „Bisericii de joi”. În 1983, i s-a interzis să-și practice profesiunea, iar în ianuarie 1989 a fost arestată, cu prilejul unei demonstrații, și expulzată în Vest. A plecat în Anglia unde a început, la Cambridge University, munca de cercetare pentru elucidarea temei: „Medicina în cel de-al treilea Reich”. După dărîmarea Zidului, Vera Wollenberger s-a reintors în patrie, reluîndu-și activitatea politică (în „Uniunea '90”).

Răspunderea de neiertat a unor medici din cel de-al treilea Reich constă nu numai în faptul că ei înșiși au acționat ca medici criminali, ci și în aceea că au considerat criminalitatea în medicină ca un comportament „normal”, a declarat referentă. Ea a amintit de sterilizarea forțată și de uciderea bolnavilor psihici în cadrul așa-zisului program de eutanasia, de „selecțiile” și uciderea săvîrșite în lagărele de exterminare și de experiențele medicale făcute pe deținuți. În toate aceste crime erau implicați medici.

Vera Wollenberger a amintit în continuare: „Și după cel de-al doilea război mondial majoritatea acestor medici criminali au fost absolviți de pedeapsă. Ba mai mult: după eliberarea lor din scurta și nicidecum severa detenție, au putut dezvolta din punct de ve-

■ Si ei au fost gazați (Korczak și elevii săi)

dere „științific” cunoștințele dobîndite de pe urma experimentelor lor.”

Cum de a fost posibil ca medicii în cauză să încalce fidelitatea „hipocratică” față de cauza apărării vieții omenești, și să-și ofere concursul morții? Vera Wollenberger a mers cu studiul ei pînă la rădăcinile acestui abuz al medicinei, ajungînd pînă la Darwin și la filozoful englez Spencer, care a aplicat teoria evoluționistă a lui Darwin la teza sa asupra dezvoltării istoriei omenirii. În 1889 a luat ființă în Germania „Mișcarea Eugenică”, avînd drept țel accelerarea perpetuării „rasei nordice” și reducerea proliferării biologice la „popoarele de rasă inferioară”. La această mișcare au aderat nu numai persoane din dreptă politică, ci și socialiști germani — a relevat referentă.

În 1920, a apărut o carte de psihiatrie despre „Viața ce nu merită trăită”, care a căzut în mîinile lui Hitler prin 1923, în timpul detenției sale în fortăreața Landsberg. El i-a preluat conținutul în al său „Mein

Kampf”. Printre cei aflați în „inferioritate rasială” se numărau și „copiii din Renania, rezultați din legăturile dintre femei germane și soldați din garnizoanele franceze de ocupație”. În anii '30, un oarecare „profesor Zitter”, din Germania, a plecat la Paris, unde a ținut, la Sorbona, o prelegere despre bolșevici și evrei ca „oameni de categoria a doua”.

Conferința Verei Wollenberger a mai menționat că ideologia nazistă nu a fost complet eradicată după 1945.

În cadrul conferinței, ea s-a referit și la pericolul care a planat asupra locuitorilor Israelului și a numeroase alte regiuni ale lumii în timpul conflictului din Golf, cînd asasinii irakieni au amenințat cu distrugerea a milioane de oameni cu ajutorul gazelor toxice pe care le-au primit, de fapt, din arsenalul rămas de la asasinii nazisti, completat și modernizat de urmașii lor.

MONICA BECK

(trad. CLARA MARCOVICI)

GHIDUL MUZEELOR DIN ISRAEL 1

La butada cuprinsă în prefața celui mai recent ghid al tuturor muzeelor Israelului, anume că, „folosindu-se de fotografiile din volum, aparținînd lui David Harris, chiar și un cititor în fotoliu poate să se bucure de muzee fără a ieși din casă”, autorii cărții au grijă să adauge că, pe de altă parte, „pentru cei ce călătoresc, ghidul amintește fiecare din ei că, oriunde se află în Israel, există un muzeu care merită o abateră din drumul fixat”.

Sînt aici 120 de muzee, deși Israelul e o țară de mărimea doar cît a statului New Jersey, din Federația Statelor Unite; mai există 120 de rezervații naturale, precum și locuri ce vor deveni muzee după amenajări, de pildă Gezer, o importantă cetate antică pomenită în Biblie, ce a avut la un moment dat o soartă comună cu aceea a cetăților Megiddo și Hazor.

Autorii au vizitat toate cele 120 de muzee prezentate. După cum ni se precizează tot în prefață, noțiunea de „muzeu” a fost folosită în sensul stabilit de International Council of Museums (ICOM), și anume: „O instituție permanentă care adună, păstrează și expune, pentru studiu, educație și distracție, colecții de obiecte cu semnificație culturală sau științifică”.

Condiția grafică a volumului este excepțională și toate ilustrațiile sînt în culori.

Prefața este urmată de o cronologie, ce cuprinde preistoria și istoria Israelului, pînă la statul modern.

Cele opt părți ale lucrării (Ierusalim, Tel-Aviv, împrejurimile Tel-Aviv-ului, regiunea de coastă Sharon, Haifa, Galileea, Văile Jezreel și Jordan, Coasta de Sud și Neghev) cuprind fiecare cite o hartă pe care sînt indicate muzeele respective și lista acestora; înaintea textului și a ilustrațiilor ce reprezintă fiecare muzeu în parte, se află: denumirea muzeului, sediul — cu indicarea localității și adresei —, orele de vizitare, telefonul, taxa de intrare, tem-

¹ The Museums of Israel, By Nitza Rosovski and Joy Ungerleider-Mayerson. Photographs by David Harris, Steinmatzky. 1989, 256 p.

² „A permanent institution which collects, conserves and displays, for study, education and enjoyment, collections of objects of cultural or scientific significance”.

matica obiectelor expuse în muzee etc. (Să dăm un exemplu: Citadela, Muzeul istoriei Ierusalimului, Turnul lui David, Orașul Vechi, Ierusalim, Orele de vizitare: luni — joi, 8,30—16,30, vineri 8,30—14, telefon 02/286079 sau 02/286511, taxa 2,50 dolari. Tema: Arheologia și istoria Ierusalimului, arhitectura citadelei).

Volumul conține și trei anexe: lista muzeelor, cu clasificarea după obiect, și anume: artă, arheologie, etnografie și artă populară, istorie, știință tehnologică și natură; lista alfabetică a muzeelor; lista alfabetică a localităților în care se află muzeele respective.

Ierusalimul, cum era firesc, ocupă primul loc, în ceea ce privește numărul de muzee prezentate în lucrare.

Informațiile sînt corecte, dar uneori lacunare. De exemplu: la prezentarea muzeului „Beit Hashomer” din Kfar Giladi (Galileea), făcîndu-se un istoric, se arată că începuturile pot fi plasate în anul 1907, cînd un grup de tineri muncitori sioniști au înființat o asociație de apărare denumită Bar Giora; în continuare, numele Bar Giora este explicat astfel: „unul din ultimii apărători ai Ierusalimului în lupta împotriva romanilor în sec. I e.a.” Explicația este evident insuficientă și, prin aceasta, parțial inexactă, căci nu e vorba de un oarecare ultim apărător, ci de șeful aripii celei mai înverșunată rezistențe, reprezentantului proeminent al orașului în această perioadă, considerat ca atare și de romani.

Recomandînd călduros recentul ghid, sfătîm pe cei ce-l consultă din fotoliu să nu asculte sugestia — evident, glumeată — a autorilor, ci să porceadă, spre bucuria sufletelor lor, la vizitarea cit mai multora dintre aceste muzee, mărturie ale civilizației ai cărei moștenitori sîntem cu toții.

BETINIO DIAMANT

Din motive tehnice, în acest număr nu apar pagini în limbile ebraică și idiș.

For technical reasons, there shall be no Hebrew and Yiddish translations in this issue.

וועגן טעכנישע סיבות דערשיינען
נישט אין דעם נומער די העברעישע
און יידישע זייטן

TEXTE EBRAICE LA BIBLIOTECA ASTRA

Fondul de carte străină veche de la Biblioteca ASTRA din Sibiu este axat pe cartea tipărită în străinătate pînă în anul 1800. Înființată în 1861, a devenit bibliotecă în 1869.

Printre primii donatori de cărți pentru ASTRA s-au numărat filologul Timotei Cipariu și librarul sibiin Samuel Filtch, care „promite să doneze și în viitor toate lucrările editate de librăria sa”. Alți donatori importanți au fost Papiu Ilarian, August Treboniu Laurian, Gh. Barițiu, Andrei Șaguna etc. În vederea îmbogățirii fondului, s-au primit în decursul anilor și donații din Germania, Franța, Italia și chiar din Norvegia și America. Pentru a se evita intrarea în bibliotecă a unor lucrări lipsite de valoare literară și științifică, a fost constituită o comisie, condusă inițial de Timotei Cipariu, care avea sarcina expresă de a selecționa operele ce urmau să fie achiziționate.

În prezent, Biblioteca ASTRA

■ Biblioteca ASTRA din Sibiu

5 500 de ex libris-uri, hărți etc. Dintre cărțile referitoare la religia și cultura evreilor, existente în fondul ASTRA, menționăm: „PSALMI DAVIDIS, PROVERBIA SALOMONIS, ECCLESIASTES ET CANTICUM CANTICORUM EBRAICE”, Parisii, sec. XVII (probabil), cu textul interliniar în limbile ebraică și latină și cu note marginale în ebraică; „BIBLIA EBRAICA”, Lipsiae, 1725, avînd textul în limba ebraică, numere marginale pentru versete și titluri de capitole în grafie latină; conține capitolele: „Prophetiae posteriores” (Ezechiel, Hoseas, Nahum, Malachias etc.) și „Hagiographa” (Psalmi, Proverbia, Canticum Canticorum, Ruth, Esther, Ezra etc.); „FLAVII IOSEPHI ANTIQVITATVM JVDICARVM”. Libri XX, Froben Basileae, MDLIII.

Am dat doar cîteva exemple pentru a dovedi că în unele biblioteci din țară există adevărate comori ale spiritualității iudaice. Despre asemenea cărți, (dar din Fondul Teleki-Bolyai din Tîrgu-Mureș) am scris în „Revista Culturii Mozaic” din 15 martie 1990.

Dr. VITALE TEODORU

STIRI

GUSTAV MAHLER (1860-1911)

Cu ocazia împlinirii centenarului nașterii marelui compozitor evreu Gustav Mahler, creatorul „Simfoniei a 2-a”, ca director al Operei din Hamburg — unde a activat timp de nouă ani — a fost inaugurat „Scurtul Mahler”. Un semn de adâncă considerație față de compozitorul scotit de către Ceaiikovski „un om genial”, un dirijor de excepție.

ORT

Școala de meserii ORT de la Paris este în dezvoltare. De la 430 de elevi, cit primea înaintea, își deschide acum porțile unui număr de 600 de elevi. În această școală meseria se îmbină cu învățătura. Două săptămâni pe lună elevii lucrează în diverse specialități, fiind remunerați. Iată și ramurile în care școala îi pregătește pe elevi: blănărie, confecții, țesături, marochinărie, mecanică auto, electrotehnică, frigotehnică și chiar stilisti-modeliști.

DISTINCȚIE

André Frossard, romancier și cunoscut ziarist la „Figaro”, scotit de către cei ce-l apreciază, „un om de bine”, a primit la Sorbona Premiul „Memoria Shoa”, sub egida „Fundației Buchman”.

MUZEUL DIN METZ

Aici a avut loc, la sfârșitul anului 1990, o expoziție cuprinzând cea 400 de documente și obiecte, cu privire la istoria evreilor din Franța în perioada 1721-1871.

Două evenimente importante, bicentenary, au fost subliniate cu precădere: Declarația Drepturilor Omului de la 26 august 1789 și cea privind emanciparea civilă a evreilor de către Adunarea Constituantă de la 21 septembrie 1791.

MĂRTURISIRILE UNUI ACTOR

Actorul Peter Falk, cunoscut — în filmele sale — sub numele de Colombo, a ținut să preziceze corespondentului american al revistei „Télé Loisirs”, Michel Spector, că: „eu sint evreu și mă simt evreu”, în ciuda faptului că fizicul „mă arată ca italian sau grec”.

SA NU UIȚI NICIODATĂ!

Unul dintre canalele TV americane proiectează prezentarea în acest an a peliculei-docu-

ment „Să nu uiți niciodată”, bazată pe momente reale trăite de Mel Mermelstein, supraviețuitor al înfiorătorului lagăr de exterminare de la Auschwitz.

Tema principală a filmului — în care el joacă rolul tatălui — este în fapt lupta continuă dusă în fața instanței împotriva revizionismului de extremă dreapta al unei „Reviste istorice” în care se neagă realitatea Holocaustului.

Aflat la Londra, omul de afaceri Mel Mermelstein își continuă cercetările legale pentru demascarea unui alt caz de negare a Holocaustului.

DIPLOMATICE

Președintele Statului Israel, Chaim Herzog, a primit, la Beit Hanassi, în Ierusalim, pe primul ambasador grec în Israel, Constantin Tsokos, care și-a prezentat scrisorile de acreditare. Deși a existat o reprezentare greacă în Israel pentru civa timp, recunoașterea Statului Israel a fost pînă în luna mai a.c. „de facto” și nu „de jure”. Prezentându-se, ambasadorul grec a spus: „Sint primul ambasador grec în Statul Israel”, la care președintele Herzog a răspuns: „Sint 2000 de ani de cînd ultimul ambasador grec a fost aici...”.

MOMENT ISTORIC

Prima echipă sportivă din China, compusă din patru jucători de tenis și trei membri ai delegației, a sosit în Israel, pentru a lua parte — în cadrul „Cupei Davis”, în vederea calificării — la meciurile de la Ramat Hasharon.

Cu ocazia ceremoniei de deschidere, orchestra Forțelor de Apărare ale Israelului a cîntat imnurile naționale ale celor două țări. Imnul național chinez a fost cîntat pentru prima oară la nivel oficial. Oaspete de onoare, președintele Chaim Herzog s-a adresat jucătorilor spunînd: „Este o ocazie emoționantă pentru noi. Este un moment istoric în evoluția sportului israelian și, poate, de asemenea, în politică. Înainte, noi am avut diplomația tenisului de masă, iar acum este rîndul tenisului de cîmp”.

Echipa de tenis a Israelului și-a asigurat, timp de cinci ani, consecutiv, un loc de frunte în lupta pentru „Cupa Davis”. Tenismenii israelieni au obținut victoria asupra partenerilor chinezi, fără a pierde nici un set.

TELEVIZIUNE

Peste 500 de milioane de chinezi au vizionat filmul „Genocid”, realizat de Centrul Wiesenthal.

Acest film despre Holocaust a pătruns în marele public de pe întregul glob, fiind o mărturie acuzatoare a crimelor comise de către naști.

KURT WEILL

Una din figurile cele mai originale ale muzicii secolului al XX-lea, compozitorul german Kurt Weill, foarte la modă în Republica de la Weimar în anii '20, a fost sistematic redusă, în Franța, la asocierea sa genială cu Bertolt Brecht.

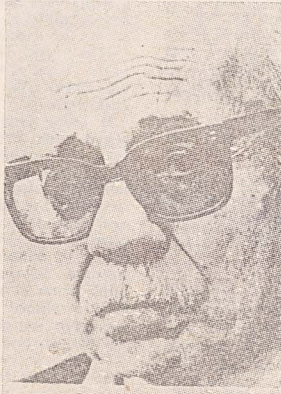
Trebuie să i se regăsească, spre a fi efectiv cunoscută, copilăria la Dessau, sinagoga, influențele muzicale ale acestei epoci, „Küchenlied și Hinterhof” (cîntece populare) și tînețea petrecută la Berlin, la începutul anilor '20.

Mentorii săi spirituali au fost Mahler și Mozart.

ERNESTO SABATO

Anul acesta, la 24 iunie, marele scriitor argentinian, născut în anul 1911, a împlinit 80 de ani.

Deținător a importante distincții internaționale — premiul Medicis, Miguel Cervantes, Gabriela Mistral — el este și posesorul premiului Ierusalimului, distincție oferită în anul 1989, și înmînată de primarul Ierusalimului Teddy Kollek. Juriul care l-a desemnat a fost alcătuit din Abba Eban, Simon Zandbank și Aharon Appelfeld. Cărțile oferite publicului nostru sint azi, mai mult ca oricînd, mărturie, documente incriminînd răul, ura, crima: „Tunelul”, „Despre eroi și morminte”, „Abaddon exterminatorului” ș.a.

GHID

Editorul Antony Lerman a publicat, împreună cu Macmillan Press, un Ghid al comunităților evreiești din lumea contemporană, „The Jewish Communities of the World: A Contemporary Guide”. Lucrarea, aflată la cea de-a patra ediție, conține, printre altele, informații atotcuprinzătoare asupra instituțiilor și vieții evreiești din 98 de comunități naționale din lume. Sursă importantă de referință pentru oameni de știință, ziaristi, studenți, organizații evreiești, turiști etc. lucrarea inserează și date privind punerea comunităților, statutul juridic, viața religioasă, activitățile educative, culturale, muzee, aspecte sociale etc.

Ghidul a fost întocmit pe baza datelor depistate în arhivele „Institului pentru probleme evreiești” de la Londra, precum și din informațiile primite de la „Congresul Mondial Evreiesc”.

IN MEMORIAM — GEORGE ENESCU (1881-1955)

Marele violonist Yehudi Menuhin, — unul dintre cei mai renumiți interpreți — născut în 1916, va concerta, în cadrul emisiunilor BBC, „Muzica muzicienilor”, în memoria marelui său dascăl și prieten George Enescu, compozitor, violonist, și dirijor, „părintele meu spiritual”, care a „ridicat compoziția românească la nivelul muzicii universale”.

GEORGE GERSHWIN (1898-1937)

Cunoscutul regizor Scorsese va realiza un film privind viața celebrului compozitor și interpret George Gershwin, scenariul de John Guare. Un omagiu adus muzicii lui Gershwin, dar și relațiilor dintre cei doi frați, Ira și George. La noi compozitorul, pianistul și dirijorul este cunoscut, mai ales, prin operele: „Porgy și Bess”, simfonia „Un american la Paris” și „Rhapsody in blue”.

CHINA

Sase medici specialiști chinezi, printre care și o femeie, studiază, timp de un an, la Facultatea de Medicină a Universității Ebraice din Ierusalim în vederea specializării în diverse domenii.

YEHUDI MENUHIN

Firma „Emi Classics” a editat un set de discuri și un album avînd titlul „Vioara secolului”, cu ocazia împlinirii a 75 de ani de la nașterea ilustrului muzician, unul dintre cei mai mari artiști ai veacului. Discurile cuprind creații ale compozitorilor: Bach, Ravi Shankar, Brahms, Paganini, Schubert, Ceaiikovski, Beethoven, Mendelssohn-Bartholdy ș.a.

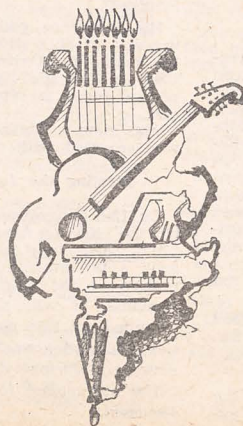
CARNEGIE HALL — LEONARD BERNSTEIN

Celebra sală de concerte Carnegie Hall a sărbătorit 100 ani de existență. Cu această ocazie a avut loc un concert festiv la care au luat parte: dirijorul Zubin Mehta, violonistul Isaac Stern — care, din anul 1960, este președintele ei și care a participat la interpretarea „Concertului în la minor pentru vioară, violoncel și orchestră” de Brahms.

Interesant este faptul că festivitatea s-a deschis cu prezentarea lucrării lui Aaron Copland „Fantazie în Do minor pentru pian, cor și orchestră” și s-a încheiat cu „Simfonia a treia” de Gustav Mahler, conce-

pută, cum avea să spună dirijorul Zubin Mehta, „ca un imn al iubirii”. Ideea de a se încheia cu această simfonie monumentală a celui care ne-a lăsat „Cîntecele copiilor morți”, „Cîntecul pămîntului” ș.a., a aparținut regretatului dirijor, compozitor și pianist Leonard Bernstein, acest ambasador al muzicii evreiești.

SPANIA ȘI EVREII AZI

● Rabinul dr. Solomon Gaon, profesor de studii sefarde la „Yeshiva University” din New York, a primit cea mai importantă distincție spaniolă din partea prințului Felipe, moștenitorul tronului.

● „Premiul Concord pe anul 1990, al prințului de Asturias” a fost acordat Comunității sefarde din lume, după 498 de ani de cînd peste 300 000 de evrei și portughezi au fost alungați, în același an în care monarhii catolici au învins pe mauri în Granada, iar Cristofor Columb a descoperit America (1492).

● Solomon Gaon a declarat, cu prilejul amintit, că „Spania a admis că a greșit acum 500 de ani”, a renunțat la antisemitism, ceea ce este deosebit de important pentru toți evreii, constituind un simbol al reconcilierii. Printre cei prezenți la ceremonie a fost și ministrul german al afacerilor externe, dl. Hans Dietrich Genscher.

● Adresîndu-se comunității sefarde, prințul Felipe a spus: „Cu spiritul de înțelegere al Spaniei de azi și ca răstător al aceluia care acum 500 de ani au semnat Decretul de expulzare, vă primesc cu brațele deschise și cu multă emoție...”. El a reamintit că sefardii au promovat „valori ca prietenia, toleranța, loialitatea și dragostea pentru studiul științei și literaturii; chiar și atunci cînd au fost obligați să abandoneze patria lor, în circumstanțe dramatice, au rămas credincioși ei, poate, sperînd că va veni o zi cînd Spania va fi, din nou, un loc de reîntîlnire...”.

● Răspunzînd, dr. Gaon a declarat prințul, în limba iudeo-spaniolă, ladino, vorbită în prezent de 300 000 dintre cele 2 milioane de spanioli din lume: „Acest act arată că, după 500 de ani, Spania primește cu bunăvoință evreii care au ținut vii limba și obiceiurile Spaniei și, în special, o puternică afecțiune pentru Țara Sfîntă, străbună...”.

● Premiul, în valoare de 30 000 de lire sterline, va fi folosit pentru înființarea, la Madrid, a unei Fundații de studii sefarde, punîndu-se accent pe revigorarea limbii ladino.

● Un film documentar francez, realizat de H. Goldmann și D. Epelbaum, îi prezintă pe descendenții imigranților sefardi de acum două secole, veniți în Brazilia.

Acești „kaboklas” poartă talit, kipa, tefilin, ca orice evreu din New York sau Tel-Aviv, ei respectă Sabatul și sărbătorile iudaice. Totuși, la kidus, ei nu binecuvîntează vinul, ci făina de manioc. Rabinul lor, Amou, este un bătrînel vioi, surizător și iubit atît de evrei, cit și de ne-evrei. Ei sint bine integrați printre localnici, ale căror idole, iudeici le practică și și-au construit și o sinagogă.

JOURNAL OF THE ROMANIAN JEWS

Chief Rabbi Dr. MOSES ROSEN

THE BOOK, OLD AND NEW

Once again we begin to read the Bible. We read it year after year, from early childhood to the end of our days. We read it again and again, and yet it is always new. And each time we read it, we see a reflection of our individual and collective lives in it. As if it had not been written three thousand years ago, our only yesterday, as if its heroes did not belong to a world that has disappeared long ago. Those men and women, they are alive, we know them. They breathe the air of our life today.

All its letters have remained unchanged. Archaeologists unearth its pages written on clay tablets and scrolls of parchment. The same text. The same letters. If a single letter is altered, the Book cannot be read any more. If the ink grows pale and the letters are not clear any longer, it has to be buried, like a human being whose life has come to an end.

So we have the same text, the same verses, the same words and the same letters as three thousand years ago. And yet, year after year they speak of the present time; novelty, noble generous ideas, progressive ideals find a wonderful expression and interpretation in these verses, these words, these letters.

An ordinary book, however interesting, becomes less interesting when you re-read it. And if you read it once more, it becomes even less interesting.

The Torah is always new. When we re-open it at Bereshit, the Book of the Beginning, we feel as we were seeing its letters for the first time. Now we understand its meaning, now we understand its lofty teaching.

As old as the world. And as new as if it were written today. The book of a people who is the witness of history, whose beginning goes back thousands of years, a people that has trodden all the

paths of history and survived all empires, a people always fighting for the New and always in the ranks of the pioneers battling for progress. It is old and new, this people of Israel. It defeats the biological laws of history.

No wonder that the masterpiece of the creator of this people's modern rebirth bears the title ALTNEULAND-Oldnew-land!

With his brothers, Joseph sent his aged father some old wine. "Because", explains the great commentator Rashi, "old wine gives the aged pleasure".

What kind of pleasure, of contentment is this? As a rule, everything new is considered to be good, and everything old is thought to be inferior. A desolating judgement where the aged are concerned. There is an exception to the rule. A good wine gets better as it grows older. Drinking it, an old man finds pleasure and consolation in it. And he is tempted to think that the exception to the rule might also apply to men.

The ancient Bible, translated into all the languages of the Earth, has remained the perennial fount of wisdom of all generations; old Israel, the People of the Book, treading the paths of history since time immemorial, has remained young, generous, and progressive; Eretz Israel, the Promised Land of the Bible, the land flowing with milk and honey thousands of years ago, that became a desert and a swamp, has been reborn to a new, hallowed, prosperous life in our own days — such are the heroes and events retold in the variants of the story of the good wine and old that grows better although it grows older.

וְיָהוָה אֱלֹהֵינוּ יִשְׁמַח בְּעַמּוּנוֹ
(בראשית א')

"And God called the light Day, and the darkness He called Night. And there was evening and there was morning, one day" (Genesis, 1.5).

Light and darkness. A red thread runs through the history of mankind from its first beginnings. This is not only a figure of speech. The thread is red because it has been coloured so by the blood of all the generations who fought in the permanent clash between two forces: darkness and light.

Men were divided into two categories: angels and devils. Those who adopted a certain belief became the representatives of light, the messengers of heaven. The others were the embodiment of evil, the representatives of the devil and disseminators of moral disaster.

White and black. These were the colours separating people, peoples and principles. No intermediate hues were admitted.

If others represented only good and others only evil, it was only natural to reach the sinister conclusion that gave the former the right to live and condemn the latter to extermination. "Heretics" had to choose between conversion and the stake of the Inquisition. Ostracism in the biological field is the province of Nietzsche's Übermensch or Superman. In our own days the practical application of such a division of humankind produced the columns of smoke rising from the stacks of the crematoria at Auschwitz and Maidanek.

What are the views of Judaism on this matter? The fact that it always was the number one victim of intolerance would have been more than sufficient a reason for it to resolutely banish intolerance. Our progress on the paths of history certainly was not strewn with flowers. Many are the thorns that drew blood on those paths, but we never told those who stigmatized us, who said we were wholly evil, that only we were the representatives of absolute good.

We emerged on the stage of history with a faith, a concept of life, a teaching. We believe in it. We are convinced that it represents the truth, the expression of good, of light.

However, we have never made the mistake of not respecting the beliefs of others. We have never tried to impose our faith by autosdafé on those who had a different belief. We have found constructive, beneficent elements that deserved attention and adoption in every

philosophy and every religion. Like Rabbi Meir, who found a pomegranate ate the pulp and threw away the rind" (Talmud Hagiga, 15), we have learned from diverse cultures and civilizations what we thought was good in them whilst preserving the essence of our own teaching. "The beauty of Yafet" often entered the "Tents of Sem". We have rejected prejudice and superstition, which we threw away like a useless rind, but we have taken the useful, tasty pulp.

This we have done because we never drew a clear-cut line of demarcation between good and evil. We did not divide men into two camps, good and bad even as the light and darkness are not severed at one stroke. There is a transition from one to the other. "None may consider himself so righteous as to have done only good, without ever committing a sin".

In the same way, we have no right to brand anybody as an incurable criminal, as a man who has nothing good in him. The path of improvement is always open. Nobody can crown himself with the nimbus of infallibility, just as nobody must be stigmatized with absolute infamy.

Life is much too diverse to be pressed into rigid forms. It must not be made into clichés. There is a mixture of hues in each man, in every concept.

The Almighty has taught us this truth ever since Bereshit, the Great Beginning. It was His intention, the Torah tells us, to absolutely separate the light from darkness. "And God called the light Day, and the darkness He called Night". Day and Night. Darkness and light. Such was the concept. Reality, though, proved to be different.

"And there was evening and there was morning, one day." The Creation is characterized neither by the pitch of midnight, nor by the brilliance of midday. Instead of the intended days and nights, we see dusk and dawn. Both are relative notions.

The evening shadows bring on the surrounding darkness, but the light has not entirely disappeared. Daybreak proclaims the triumph of the blessed sunrises, but the shadow of darkness has not been dispelled altogether.

Never, not even when it seemed that there was not the least ray of hope anywhere, did we lose our faith and hope. We perceived that it was evening, not night, that the long-expected day of deliverance would come.

HIS EMINENCE THE CHIEF RABBI GUEST ABROAD

Prayers for Peace in Malta

Archbishop Joseph Mercieca of Malta and Cardinal Jozsef Glemp, Archbishop of Gniezno and Warsaw, Primate of Poland, as well as Mgr Vincenzo Paglio, President of the International Meetings of Religions — "Comunita de S. Egidio", have invited His Eminence, Chief Rabbi Dr. Moses Rosen to attend the international meeting of Prayers for Peace, which is to take place from 8th to 10th October in Malta.

His Eminence was asked to speak at the round table in the presence of several Christian leaders on the following subject: "Religions and Europe".

His Eminence has gladly accepted the invitation.

Invitation by the Mayor of Vienna

The Mayor of Vienna extended an invitation to His Eminence, Chief Rabbi Dr. Moses Rosen to attend and deliver a speech during an international gathering which is to take place in Vienna from 27th to 29th October.

His Eminence was glad to accept the invitation.

Montreal Conference

Mr Abraham Foxmann, General Director of the well-known North American Organisation "Anti-Defamation League" extended an invitation to His Eminence, Dr. Moses Rosen, Chief Rabbi of the Mosaic Religion and President of the Federation of the Jewish Communities in Romania, to deliver a speech at the conference held by the Canadian section of this organisation. He is to speak about "The Situation of the Jewish Communities in Eastern Europe in the light of the events in recent years".

The conference will be held from 3rd to 4th November.

His Eminence was pleased to accept the invitation.

Bonds for Israel Action

Mr Meir Rosenne, President of the Bonds for Israel World Organisation ex-

tended an invitation to His Eminence, Chief Rabbi Dr. Moses Rosen, President of the Jewish Communities in Romania, to lecture before several large Jewish communities in North America, during November 1991.

This Organisation gathers large funds needed to help the new immigrants (olim) coming to Israel from the Soviet Union and Ethiopia. In 1990 alone, some 200,000 immigrants entered Israel. It is assumed that the numbers will increase during 1991.

It is easy to understand the great problems involved in this action, such as building new homes, creating jobs, schooling, medical assistance, a.s.o., and how decisive this moment is for the State of Israel and for the whole Jewish people.

President Meir Rosenne comes originally from Jassy. He was the ambassador of the State of Israel in France and in the United States. We recall his contribution in drafting the Agreement between Israel and Egypt at Camp David (President Carter, Menachem Begin, Prime Minister of Israel and Anwar Sadat, the late president of Egypt were involved).

His Eminence paid due heed to the urgency of this situation and accepted the invitation. During his visits to the USA in 1989 and 1990, he gathered important funds to support the Bonds Action.

This new invitation to His Eminence was accepted with pleasure.

Meeting the Joint Leadership

On 12th November 1991, the leadership of the North American Organisation "Joint" will hold a special meeting to hear a presentation of the current situation of the Jewish communities in Romania. It will also review the aid extended by this noble organisation to sick, old and poor Jews badly hit economically during this difficult period.

The aid budget for 1992 will also be discussed.

JEWISH EDUCATION COURSES OPEN

On Sunday, September 8, Jewish Education opened its courses for the 5752 school year at the Choral Synagogue in Bucharest.

In his opening speech, His Eminence Chief Rabbi Dr. Moses Rosen said that during the past 30 years the synagogue has become more and more a meeting home for the Jewish youth in Romania. In this way, "the golden chain" that links the generations in the spirit of the Jewish tradition and love for our thousands of years old teaching and for Eretz Israel is being strengthened.

Each achievement involves essentially a step toward recovering the awareness of the Jewish identity among our young people, as they were alienated from their roots both through a badly understood process of emancipation that started some 50-60 years ago, and through the policy of de-nationalisation practiced by the post-war totalitarian stalinistic regime. This renewal of the national awareness among our Jewish young people in Romania has caused their powerful Alia to the Holy Land. It is no surprise that out of 400,000 Jews coming originally from Romania, who build up the modern State of Israel, some 120-130,000 come from among the young people educated during

the Talmud Torah courses held here.

They understood that Alia does not mean emigration for economic reasons and that it involves a return to the land of the forefathers. They have no longer to suffer because of their origin complex. Moreover, they live no longer as tolerated people, depending on political circumstances and that they are at home.

To attend the Talmud Torah courses means not only to become familiar with our ancestral customs, to live as a good Jew in the spirit of love for Zion, but — according to Jeremiah's advice — to endeavour for the welfare of the country where one was born and lives, to be a true patriot without shouting false patriotic slogans. All this was abundantly proven by the Jews in Romania — those who are in the country or those who settled in Israel.

The key to the survival of the Jewish people — in spite of the welter of time — was, and it shall be in the power of the Book. The Talmud Torah courses have demonstrated it, His Eminence said.

The festivity ended with several songs sung in Ivrit by the choir of the pupils attending the Talmud Torah courses in Bucharest, conducted by Izu Gott.